दीपंखा महोत्सव

दीपंखा महोत्सवया मूल स्रोत मानेयाना त:म्ह यलया बसुवर्ण महाविहार (नागवहा:) स च्वंम्ह बोधिसत्त्व रूपी वृषभ 'नील थु:' या प्रतिमूर्ति ।

- महीश्वरराज वज्राचार्य

दीपंखा महोत्सव

च्वमि
महीश्वरराज वज्राचार्य
अध्यक्ष
नेपाल बौद्ध परिषद्

प्रकाशिका
श्रीमती वसन्ती वज्राचार्य
नःटोल, ललितपुर-२०

प्रकाशिका : श्रीमती वसन्ती वज्राचार्य
न:टोल, खालवारी, यल, वडा नं.२०
फोन : ५५३४२७७.

प्रकाशन साल : विक्रम सम्बत् : २०६२
नेपाल सम्बत् : ११२५
बुद्ध सम्बत् : २५४९
इस्वी सम्बत् : २००५

प्रथम संस्करण : ५०० प्रति

कम्प्युटर सेटिङ्ग : प्रेम श्रेष्ठ, डिम ब. श्रेष्ठ

मूल्य : **धर्मदान**

मुद्रक :
डि एल प्रिन्टर्स
न:टोल, ललितपुर
फोन : ५५३१५४३

सफू दैगु थाय्
नेपाल बौद्ध परिषद्
केन्द्रीय कार्यालय
प्रयागपोखरी, यल, वडा नं : १२
फोन - ५५३४२७७, ५५२२६२४, ५५३८१३०

जन्म

वि.सं: १९६५

कार्तिक ...

(किजापुजा)

देहान्त

वि.सं: २०४९

पुस १

दिवंगत पण्डित बैद्य

आशाकाजी (गणेशराज) वज्राचार्य

(महायान बुद्धधर्मय् अन्तर्राष्ट्रिय ख्यातिप्राप्त अतुलनीय बौद्ध विद्वान्)

बसपोल जिम्ह पूज्य पिताश्रीया संस्मरणय् भगवान् बुद्धया पवित्र अवदान कथाया लिधंसाय् न्ह्याना वैच्वंगु पावन पर्व दीपंखाया विवरणात्मक थ्व सफू 'दीपंखा महोत्सव' वसपोल अबुजु तथा पूजनीय मां दिवंगत चन्द्रदेवी सहित निधन जुयावंपिं फुक्कसिया सुगति कामना यासे धर्मदान याना ।

थुगु पुण्यं सकल प्राणीपिनि जय ज्वीमा ।

२०६२ साल, आश्विन ३१ गते

आश्विण पूर्णिमा (कतिपुन्हि)

दीपंखा-यात्रा

- महीश्वरराज वज्राचार्य

न:टोल, यल, वडा नं. २०

बुद्ध बचन

भविष्यय् जिगु हे शासनय् च्वंपिं, मिथ्या दृष्टिं युक्त जुया च्वंपिंसं रस तृष्णाय् भुलेजुया थुगु थुगु प्रकारया ला नय्ज्यु धैगु आभास वैकथं ग्रन्थ रचना याइ । ला नय्ज्यूगु खँ थुगु थुगु सूत्रय् दु धैगु कल्पना याना ला नय्ज्यू, भगवान् बुद्धं ला नय्गु अनुमति बिया विज्याःगु दु, भगवान् स्वयं थःमं हे ला भपा विज्याः धका जितः हे दोष बिया ला नय्गु याइतिनि ।

---ooo---

धनया निति प्राणी हत्या याइ, लाया निति धेवा पुली । प्राणी हत्या याइम्ह व धेवा पुलीम्ह निम्हं पापी खः, रौरव नरकय् वनीपिं खः ।

- लंकावतार सूत्र

मांस भक्षण परिवर्त

च्वमिया थ:गु खँ

छगू सुखद संयोगं २०५७ सालय् थ्व 'दीपंखा महोत्सव' सफू जिं नेपाली भाषां च्वया नेपाल बौद्ध परिषद्पाखें पिकयागु ख: । उबले २०५६ साल आश्विन ८ गते यलया जेतवर्ण महाविहार, ध:वहालय्, नेपाल बौद्ध परिषद्पाखें न्ह्यानाच्वंगु मासिक प्रवचन समारोहस छम्ह श्रोता श्रीमती गुलाफ मैयाँ (बैद्य) वज्राचार्यजुं छुं प्रश्नत न्ह्यब्व:गु ख: । उकेमध्ये छगू ख: - "यलय् न्ह्याना वैच्वंगु बौद्धतय्गु पवित्र-पर्व दीपंखाया अर्थ छु ? थौं कन्हे थ्व पर्व मन्या:गु आपालं दत, थुकेया कारण छु ?" थ्व प्रश्न भगवान् शाक्यमुनि बुद्धया छगू पूर्वजन्मय् आधारित् यलया छगू महत्वपूर्ण बौद्धपर्वनाप सम्वन्धित प्रश्न ख: । उबले जिं थ्व विषये थ:मं स्यूगु छुं खँत अन कनागुजुल । अनंलि चियापानया समये बौद्ध परिषद्या पासापिसं थ्व पवित्र-पर्व सम्बन्धी खँ जनसमक्षय् थ्यंकेत सफूया रुपय् पिकाय् द:साज्यू धका सल्लाह व्यूगुलिं थ्व सम्बन्धय् प्रयास याना २०५७ सालय् नेपाली भाषं थ्व सफू च्वया पिकयागु ख: । उबलय् नेपाल बौद्ध परिषद्या संरक्षक सदस्य श्री महारत्न वज्राचार्यजुं थुकेया नितिं रु.५०००।- सहयोग स्वरूप प्रदान याना बिज्या:गु जुल ।

थ्व दीपंखा-पर्व न्हापा न्या:गु २०२४ (नेपाल सम्बत् १०८७) सालय् ख: । आ: वया ३८ वर्षलिपा २०६२ सालय् थ्व पर्व चूलावल । जित बांलाक लुमं, उबले २०२४सालय् थ्व पर्व न्या:बलय् जि पाटन क्याम्पसे वी.ए. अध्ययन याना च्वनागु । २०२० सालय् सिभिल इञ्जिनियरिङगय्

डिप्लोमा यानालि २०२१ सालय् आइ.ए.व्वना २०२४ सालय् वी.ए. व्वनाच्वनागु । उगु समय् जिम्ह पूज्य पिताश्री पं वै. आशाकाजी (गणेशराज) वज्राचार्ययाथाय् बुद्धधर्म व दर्शनया विषये अध्ययन या:वैपिं स्वदेशीजक मखु विदेशीत नं आपालं दुगुजुल । थुगु क्रमय् उबले ब:म्ह छम्ह ख: अष्ट्रेलिया महादेशया सिड्नी विश्वविद्यालय (Sydney university) या प्राध्यापक, मानवविज्ञान-विज्ञ (Anthropologist) माइकेल आर. एलेन् (Michael R Allen) । थुबले वयूक:या द्विभाषी ज्या यायूत वैम्ह ख:आनन्द कुटी विद्यापीठया अध्यापक श्री न्हुच्छेवहादुर वज्राचार्य

उवले २०२४ सालय् ध्व दीपंखा पर्व न्या:बलय् वयूक: भाजु माइकेल एलेन्जु उगु पर्वया पृष्ठभूमि न्यनेगु इच्छां गुरु नापलायत छें व:गुजुल । परन्तु थुबले द्विभाषीया ज्या यानाच्वम्ह न्हुच्छेवहादुर धा:सा बिमज्या:गु जुयाच्वन । उकिं ध्व अभिभारा जित:वल । जि साधारण पाठशालाय् व्वना वयाम्ह जूगुलि जित वनाप अंग्रेजि भाषां खँ ल्हायूत त:धंगु समस्या वल । तर अथे नं थ:मं फूगुकथं वनाप खँल्हाबल्हा याना । अले वयूकलं न्यंगु दीपंखा-पर्वया खँ जिम्ह श्रद्धेय अबुजुं कना विज्या:कथं अंग्रेजिभाषां अनुवाद याना जिं वैत कनेगु याना । वस्, थुबलेयागु खँ लुमंका २०५६ सालयूजूगु नेपाल बौद्ध परिषद्या उगु सम्मेलनय् श्रीमती गुलाफ मैयाँ न्यंगु उगु विषयया न्ह्यस:या लिस:जिं बियागु ख: । अनंलि थुगु विषये गहन अध्ययन याना ध्व सफू नेपाली भाषाँ च्वया २०५७ सालय् प्रकाशन यानागु जुल ।

२०२४ सालय् न्या:गु ध्व पर्व स्वीच्यादँलिपा आ वया २०६२ सालय् हाकनं ध्व पर्व न्यायूगु संयोगत चूलावल । थुगु पवित्र उपलक्ष्यय् दिवंगत जुया बिज्या:म्ह प्रात:स्मरणीय अबुजु पण्डित वैद्य आशाकाजी (गणेशराज) वज्राचार्य तथा मां चन्द्रदेवीया संस्मरणय् वसपोलपिं सहित

मदयावंपिं सकलया सुयति कामना यासें थ्व दीपंखा महोत्सव सफू धर्मदानया हेतुं च्वया पिकाना ।

थुगु पूण्यकार्ये सहयोग यानाव्यूम्ह जिम्ह श्रीमती वसन्ती वज्राचार्य तथा थ्व सफूतिइ परिचय शिर्षक अन्तर्गत थ:गु मन्तव्य च्वया बिज्या:म्ह कल्याणमित्र श्री मीनवहादुर वज्राचार्यप्रति हार्दिक आभार व्यक्त याना ।

थुगु पुण्यं सकल प्राणीपिनि जय् जुइमा । अस्तु ।

२०६२, आश्विन २ गते
मधुपूर्णिमा, (यैंया पुन्हि)

- महीश्वरराज वज्राचार्य
न:टोल, खालवारी, यल-२०
फोन नं.५५३४२७७

परिचय:

प्रस्तुत पुस्तक दीपंखा महोत्सव न्हापा २०५७ सालय् च्वमिभाजु श्री महीश्वरराज वज्राचार्यजुं नेपाली भाषां पिका:गु ख: । आ थुगु सालय् दीपंखा पर्व न्या:गु उपलक्ष्यय् वसपोलं थ: श्रद्धेय दिवंगत अबु प्रकाण्ड बौद्ध विद्वान् पण्डित वैद्य श्री आशाकाजी (गणेशराज) वज्राचार्य एवं थ:मां चन्द्रदेवी वज्राचार्यया पुण्य स्मृतिइ वसपोलपिं सहित दिवंगत जुयावंपिं सकलया सुगति प्राप्त जुइमा धैगु कामना याना धर्मदानया रूपय् नेपाल भाषां पिकया बिज्यात । थ्व निश्चय नं वसपोलया थ: मां अबुप्रति अथाह श्रद्धा एवं बुद्धधर्मया उत्थानया ज्याय् नि:स्वार्थ सेवा-भावना ख: । उबले २०५७ सालय् नेपाली भाषां थ्व सफू पिहाँ व:बलय् थुकेया परिचययात कया छुं खँ व्यक्त याय्गु जित अवसर प्राप्त जुल धा:सा आ:नं अथेहे थ:गु खँ प्वंकेगु जित अवसर प्राप्त जुल । थुकेया लागी जी थ:त अहोभाग्य सम्फेजुया ।

दीपंखा महोत्सव यलया अति विशिष्टगु बौद्ध धर्मिक एवं सांस्कृतिक पर्वत मध्ये छगू ख: । थ्व पर्व गुलिवर्षया अन्तरालय् चूलावै धैगु खँया छुं निश्चितता मदु । थुकेया नितिं छगू खास शुभलक्षणया न्यागू योगत छन्हुं हे मिले जूवय्मा: । गुगु खँया सम्भावना तसकं हे कम । थ्व हे कारणं विक्रम संवत् २०२४ सालय् चूला व:गु थ्व पर्व आ वया स्वीच्यादंलिपा थुगुसिइ थ्व पर्व माने याय्गु अवसर प्राप्त जूवल ।

थ्व दीपंखा महोत्सव छगू प्रकारं यलय् प्रत्येक वर्ष श्रावण कृष्ण द्वितीया खुन्हु माने याइगु पर्व 'मतया' (दीपयात्रा) थेंहे ख: । तर अथे नं थ्व निगुलिइ आपालं हे फरक दयाच्वंगु दु । मतया-पर्व सिद्धार्थ गौतमं बुद्धत्व प्राप्त या:गु सिलसिलाय् 'मार विजय' या:गु सुखद उपलक्ष्यय्

वसपोलया मंगलोत्सव याना पूजा अर्चना यायेंत यलया महायानी बौद्ध विहार, वही, तथा देवालययया परिक्रमा याय्गु ख:सा दीपंखा महोत्सबय् भगवान् शाक्यमुनि बुद्धया छगू पूर्वजन्मय् वृष अर्थात् द्वहँ जुया जन्म का:वलय् जूगु अलौकिक घटनाया संस्मरणय् यल, क्यपु व येंया प्रमुख देवस्थलय् बना पूजा याई

महायानी बौद्धधर्मग्रन्थ अनुसार अनन्तकल्प न्ह्य:या छगू सत्ययुगय् भगवान् शाक्यमुनि बुद्धया जन्म बन्धुमती नगरय् छम्ह द्वहँया रूपय् जूगु ख: । व द्वहँचिया प्रतिकात्मक रूप यलया नागबहालय् आतक नं दया हे च्वनतिनि । उकिं व द्वहँचिया सम्भनाय् वहे थासं 'दीपंखा' यात्रा सुरु जुइगु प्रचलन दु ।

भगवान् बुद्धया छगू पूर्वजन्मयाम्ह व द्वहँचा यलया नागबहालय् गनं गथेयाना वल ? अले वैगु नामं ध्व दीपंखा पर्व मानेयाय्गु प्रचलन छाय् छुकारणे दुगुजुल धैगु खँ ध्व सफुतिइ विस्तृत व्याख्या यानात:गु दु । उकिं थौंया परिप्रेक्षय् छुं गथेजुया भविष्यय् ध्व पर्व मदया व़न धा:सा नं ध्व सफूया प्रकाशनं थुकेया सम्भना न्ह्याबलें दया हे च्वनी धैगु खँय् द्विविधा मदु ।

यथार्थत: नेपाया संस्कृति धैगु नेवा संस्कृति ख: । नेवा संस्कृति धैगु बौद्ध संस्कृति ख: । संस्कृतिया अर्थ ख: जीवन हनेगु कला । छुं नं देशया संस्कृतिं उगु देय्या जीवन चर्या गथे निर्वाह जुयाच्वन धैगु खँया बोध जुइ । उकिं थ:थ:गु संस्कृतिया सुरक्षा याय्गु प्रत्येक देय्या नागरिकतय्गु कर्तव्य ख: । थुगु अर्थय् प्रस्तुत पुस्तकया माध्यमं नेपाया छगू महत्वपूर्ण बौद्ध संस्कृतियात जीवन्तता प्रदान विइत ध्व सफू च्वमि भाजु महीश्वरराज वज्राचार्य तसकं हे सफल जूगु दु ।

ध्व सफुतिइ भारतं व:म्ह शंकराचार्य नेपालय् बुद्धधर्म विनाश याय्त गुलि उद्यत जुल, अले वैगु पतन वंशावली अनुसार गन गथे जुल

धैगु खँ तसक हे मार्मिक धंगं चित्रण याना त:गु दु । थुकेया नापनापं यलया प्रसिद्ध बौद्ध स्थल हिरण्यवर्ण महाविहारयात क्वावहा: छाय् धाल धैगु सन्दर्भ नं उल्लेख याना त:गु दु । उकिं थ्व सफू आकारय् चीधं जूसां नं थुकेया महत्व यक्व हे गरिमामय जुयाच्वंगु दु । उकिं विगत २०५७ सालय् नेपाली भाषां च्व:गु महत्वपूर्ण सफू यात हाकनं थुगुसिया दीपंखा-पर्वया उपलक्ष्यय् थ: मां अबुया संस्मरणय् धर्मदान याय्त नेपाल भाषां च्वया प्रकाशन यानाविज्या:गुलिं वय्क: श्री महीश्वरराज वज्राचार्य अवश्य नं धन्यवादया पात्र ख: । थुकेया निर्तिं प्रकाशनया अभिभारा कुबिया बिज्या:म्ह बसपोलया धर्मपत्नी श्रीमती वसन्ती वज्राचार्य नं उतिकं हे साधुवादया भागीदार ख: ।

थ्व सफूया च्वमि भाजु महीश्वरराज वज्राचार्य महायान बुद्धधर्मया क्षेत्रय् अन्तर्राष्ट्रिय ख्याति प्राप्त प्रकाण्ड बौद्ध विद्वान् पण्डित वैद्य श्री आशाकाजी (गणेशराज) वज्राचार्यया विवाहिता पत्नी चन्द्रदेवीपाखेंया स्वमम्ह काय् ख: । प्राविधिक शिक्षाय् २०२० सालय् सिभिल इन्जिनियरिङ्गय् डिप्लोमा यानाली शैक्षिक क्षेत्रय् राजनीतिशास्त्र, अंग्रेजि तथा नेपाल भाषाय् स्नातक जुया विज्या:म्ह वय्क श्री महीश्वरराज वज्राचार्य २०५१ सालपाखे श्री ५ या सरकारया प्राविधिक सेवां अवकास प्राप्त याना बिज्या:गु ख: । थुबले यदि वय्क:नं इच्छा या:गु जूसा अर्थोपार्जनया निर्तिं छुं नं छुं इन्जिनिरिङ्ग परामर्श सेवाय् सम्लग्न जुइफुगु ख: । तर वसपोलं अथे मयासे बुद्धधर्मया प्रचार प्रसार याय्गु थ: अबुजुया पादचिन्ह अनुसरण याना विज्यात । थुगु झ्वलय् वय्कलं बुद्धधर्म व दर्शन सम्बन्धी सफूत च्वया प्रकाशन याय्गु ज्या याना विज्यात । थुकेया अलावा युवावर्ग पिंके यथार्थ बौद्ध जागरण हय्गु अभिप्रायं नेपाल बौद्ध परिषद् अन्तर्गत न्ह्याना च्वंगु आधारभूत बौद्ध कक्षाय् नि:शुल्क अध्यापनया ज्या याना विज्यात ।

वसपोलया अबुजुंनं अथे हे थ:गु छ्वैं बुद्धधर्मया प्रचारया निर्ति नि:शुल्क शिक्षा बिइगु याना बिज्यागु ख: । सुयोग्य पिताया सुयोग्य पुत्रया रूपय् वय्कलं नं अथे हे ज्या याना बिज्यात ।

थुगु प्रकारं वय्क: श्री महीश्वरराजजुं थ:मंहे सफू च्वया पिकया गुलिखे सफू नि:शुल्क वितरण याना बिज्यात । थुगु क्रमय् वय्कलं यलया बौद्ध विहार युवा समूहया सहयोगार्थ थ:गु वहुचर्चित नेपाली कृति 'बुद्धवादमा कर्म र पुनर्जन्म' ५०० प्रति 'ललितपुरको रथयात्रा' ८० प्रति, अथे हे बुद्धवादको सारांश ८० प्रति नि:शुल्क प्रदान याना विज्यात । अथे हे यशोधरा समाज सेवा परिषदय् पुरस्कार वितरण याय्त थ:गु नेपाली कृति ललितपुरको रथयात्रा ८० प्रति, बुद्धवादको सारांश ८० प्रति प्रदान याना विज्यात । थुगुहे प्रकारं यलया विश्वशान्ति पुस्तकालय, बौद्ध पुस्तकालय, पोखराया युवा बौद्ध संघ लगायत मेमेगु वौद्ध संघ संस्थायात नं उल्लेख्य रूपं थ:गु प्रकाशित कृतित सहयोग स्वरूप नि:शुल्क प्रदान याना बिज्या:गु जुल । जवकि थन विदेशं नि:शुल्क प्रदान याय्यां निर्तिं वैगु बौद्ध ग्रन्यत काय्त अप्रत्यक्षरूपं शुल्क लगे जुइगु जुयाच्वंगु दु । खुद् जिं थमं हे टाइवानं प्रकाशनजुया नि:शुल्क वितरणया लागी थन व:गु छगू बौद्ध ग्रन्थ प्राप्त याय्त विद्वान् धयात:म्ह छम्ह व्यक्तियाके सच्छितका दां पुलागु दु । जिं न्यनाकथं वय्क: नं मेमेपिंके निस: तकातक काय्गु या:गु जुयाच्वन । थजा:गु परिवेशय् वय्क: श्री महीश्वरराज वज्राचार्यजुं थ:मं हे सफू च्वया, प्रकाश याना धर्मप्रचारयाक्रमय् नि:शुल्क वितरण यानाच्वंगु अवश्यनं छगू उदाहरणीय योगदान ख: । जिं स्यूगु कथं वय्क:या आर्थिक अवस्था उलि सवल नं मखु ।

प्रस्तुत सफू दिवंगत जुया बिज्या:पिं वय्क:या श्रद्धेय मां बौ अथे हे मेमेपिं दिवंगत जुयावंपिंनिगु सुगति कामना याना थुगु सालय् न्ह्या:गु

पवित्र बौद्ध पर्व दीपंखाया उपलक्ष्यय् धर्मदानया रूपय् वय्कया श्रीमतीं पिकया विज्यात । थ्व निश्चय नं सराहनीय ज्या खः । थुकेया निति वय्कः व वय्कःया जहानप्रति हार्दिक आभार एवं वसपोलपिनिगु उत्तरोत्तर प्रगतिया कामना याना । अस्तु ।

। भवतु सर्व मंगलंम् ।

विनीत

२०६२,आश्विन ९ गते
कृष्णपक्ष - अष्टमी

मीन वहादुर वज्राचार्य
पूर्वसंयोजक
जन सम्पर्क तथा प्रचार प्रसार समिति
नेपाल बौद्ध परिषद्

दीपंखा
महोत्सव

दीपंखा महोत्सव

यलय् महायान बुद्धधर्मया विहारत आपालं हे दयाच्वंगु दु । व विहारतमध्ये मुख्यगु विहार खः हिरण्यवर्ण महाविहार । इस्वी सम्बत्या करिब १०४७ पाखे नुवाकोटया ठकुरी राजा भास्करदेव बर्माया शासन कालय् निर्माण जूगु थ्व विहार स्वयबलय् चीधं तर हृदयाकर्षक जुयाच्वंगु दु । थ्व विहार नेवा समुदाये क्वाबहाःया नामं प्रसिद्ध जुयाच्वंगु दुसा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रय् "गोल्डेन टेम्पल" अर्थात् स्वर्ण मन्दिरया नामं प्रख्यात जुयाच्वंगु दु ।

न्ह्यावलें विदेशी पर्यटकत ग्वाः ग्वाः वयाच्वनीगु थ्व हिरण्यवर्ण महाविहार (क्वाबहाः) या करिब सयमिटर पश्चिमपाखे नागबहाःया नामं प्रसिद्ध जुयाच्वंगु बसुवर्ण महाविहार च्वनाच्वंगु दु । थ्व नागबहाःया उत्तरी क्षेत्रय् कँय्‌या छगू आकर्षक द्वहँया मूर्ति तयातःगु दु । अन वनिपिं न्ह्याम्हसिन नं व द्वहँया मूर्ति अवश्य नं खंगु हे जुइमा । पौराणिक कथन अनुसार व द्वहँया सुन्दर आकृति भगवान् शाक्यमुनि बुद्धया न्हापायागु छगू पूर्वजन्मय् वृष अर्थात् द्वहँ जुया जन्म काःबलय्यागु प्रतिमूर्ति खः । थ्व द्वहँया नाँ खः 'नील थुः' । उकिं नील थुःया थ्व आकृतियात बौद्धतय्सं पवित्र मूर्तिया रूपय् विशेष आदर भाव तयाच्वंगु दु ।

भगवान् शाक्यमुनि बुद्धया न्हापायागु छगू पूर्वजन्मया प्रतिकात्मक रूप जुयाच्वंगु थ्व द्वहँ नील धुःया संस्मरणय् छुं छगू विशेष परिस्थितिइ छगू अभूतपूर्व विशाल महोत्सव जुइगु परम्परा दयाच्वंगु दु । थ्व महोत्सवया नां खः 'दीपंखा' ।

ज्योतिषशास्त्रकथं न्यागू शुभलक्षणया योग छन्हु हे चूलावैगु दिंखुन्हु थ्व दीपंखा महोत्सव न्याइगु खः । थ्व शुभलक्षणत खः- आश्विन शुक्ल पूर्णिमा, अश्विनी नक्षत्र, आदित्यवार, हर्षणयोग व संन्हू । गुखुन्हु थ्व न्यागू योगत चुला वै उखुन्हु थ्व बृष (द्वहँ) या संस्मरणय् दीपंखा महोत्सव न्याई । थ्व मंगलोत्सवय् आपालं भक्तजनपिसं भाग कयाच्वनी । थुबले देय्या मुख्य मुख्यगु देवस्थलत जुका वनेमाःगुलि थ्व महोत्सव क्वचालेत चच्छिन्हिच्छि धैथें लगे जू । थ्व महोत्सब यल देय्या आकर्षक एवं ख्याति प्राप्त उत्सबतमध्ये अति विशिष्टगु उत्सब खः । अथे हे अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रय् नं थ्व उत्सव उतिकं हे ख्यातिप्राप्त जुयाच्वंगु दु ।

दीपंखा महोत्सव सुब्यबस्थित रूपं सञ्चालन यायृत बसुवर्ण महाविहार अर्थात् यलया नागबहालय् छगू गुथि दयाच्वंगु दु । थ्व गुथिया नां खः 'दीपंखा गुथि' । थ्व गुथिया नामं छुं दानदातव्य व नगद मौज्दात नं दयाच्वंगु दु । प्रत्येक वर्ष कार्तिक शुक्ल पूर्णिमा खुन्हु फुक्क गुथियारत मुना थुकेया ल्याःचाः यायगु ज्या जुइ । थुखुन्हु इमिगु विचय् छगू सामूहिक भोजनया

आयोजना नं जुइ । भोजनोपरान्त उगु गुथिइ नामाङ्कण जुयाच्वंगु धल:कथं गुथि पा: ल:ल्हाय्गु ज्या जुइ । थुगुप्रकारं थ्व दीपंखा गुथि परापूर्बकालंनिसे न्ह्याना वयाच्वंगु खः । अब ज्योतिषबिज्ञतय्सं च्वे उल्लेख जूकथंया न्यागू योगत चूलाव:गु दिंया घोषणा याइ अले थ्व गुथिं दीपंखा महोत्सबया निर्तिं आवश्यक पूर्वाधार तयार याना: उगु मंगलोत्सब पूमवंतलेया जिम्मेवारी कुबिइ ।

दीपंखा महोत्सव गुलि वर्षया अन्तरालय् चूला वै धैगु खँया निश्चितता मदु । साधारणतया झिंनिदँय् छक थ्व पर्व चूला वै धैगु जनधारणा दु । परन्तु यथार्थय् थथे जूगु खनेमदु । ज्योतिषतय् धापुकथं थजा:गु संयोग मिले जुइगु तसकं हे थाकु । न्हापा न्हापा जुयावंगु दीपंखाया अभिलेख स्वय्बलय् नेपाल संम्बत् १०४१ स च्वे उल्लेख जूकथंया न्यागु लक्षणत चूलाव:गु कारणं थ्व पर्व माने या:गु खनेदुसा अनंलि नीन्हेदँ लिपा नेपाल सम्बत् १०६८ सालय् थ्व पर्व न्या:गु खनेदु । उबलेया थ्व दीपंखा महोत्सवय् जम्मा झिंप्यद्वः (१४,०००) भक्तजनपिंसं भाग का:गु खँ आधिकारिक रूपं पुष्टि याना त:गु दु ।*

अनंलिपा दीपंखा पर्व माने या:गु नेपाल १०८७ अर्थात् विक्रम सम्बत् २०२४ सालय् खः । परन्तु थुवले थ्व पर्वया निर्तिं

* Buddhist Tradition and Culture of the Kathmandu Valley by Karunakar Vaidya. Published by Sajha Prakashan. 1st Edition 1986 Page -170 तथा पं. बै आशाकाजी बज्राचार्यया कृति वृष जन्मावदान (२०३८) पृष्ठ - ६३ ।

मिले जू वय्मा:गु न्यागू योगतमध्ये आदित्यवारया पलेसा बुधवार ला:गु जुल । वार मिले मजूगु कारणं उबले थ्व दीपंखा महोत्सव मानेयाय्गु वा मयाय्गु धैगु विषये आपालं विवाद जुल । उबले सरकारी समाचारपत्र गोरखापत्रय् आ वया २६ वर्ष लिपाजक थ्व पर्व चूलावैगु धका सूचना प्रसारण जूगु जुयाच्वन* थुगु प्रकारं नेपाल सम्बत् १०६८ स मानेया:गु थ्व पर्व बल्ल १९ वर्ष लिपावया प्यंगू योग चूलाव:गु अले हाकनं थ्व पर्व मानेयाय्‌त नीखुदँ पीमानिगु जूगुलिं सम्भवत: उबले बार मिले मजूसां दीपंखा महोत्सव मानेया:गु जुइमा । उबले गोरखापत्रय् पिहाँव:गु थ्व सूचनाकथं वंगु २०५० सालय् थ्व पर्व चूला वय्मा:गु ख: ।*

थ्व पर्व न्याना स्वन्हु दुखुन्हु अर्थात् २०२४ साल कार्तिक ३ गते शुक्रवारया गोरखापत्रय् थ्व सम्बन्धी छगू समाचार पिहाँव:गु जुल । थ्व समाचारय् उगु पर्वय् जम्मा २५००० मनूतय्सं भाग का:गु खँ उल्लेख जुयाच्वंगु दु । अथे हे उके आ नीच्यादँ लिपाजक थ्व पर्व चूलावैगु खँ नं उल्लेख जुयाच्वंगु दु ।• थ्व समाचार कथं वंगु २०५२ सालय् थ्व पर्व चूलावय् मा:गु ख: । तर अथे नं जूगु खनेमदु ।

परन्तु आ:वया बिक्रम सम्बत् २०६२ साल आश्विन ३१

---

* श्री करुणाकर वैद्यया कृति The Buddhist Tradition and Culture of the Kathmandu Valley, साभा प्रकाशन इ.सं. १९८६. पृष्ठ - १७० ।

• गोरखापत्रय् पिहाँव:गु थ्व खबर थ्व सफू च्वयाच्वनाबलय् दीपंखा गुथिया सचिव श्री यज्ञमान शाक्यजुं क्यना बिज्या:गु ख: । थ्व समाचार पिहाँव:गु गोरखापत्र दीपंखा गुथिइ सुरक्षित जुयाच्वंगु दु ।

गते सोमबार खुन्हु थ्व दीपंखा-पर्ब न्याय्कूगु जुल ।

थुके थ्व पर्व न्याय्केत चूलावय्मा:गु न्यागू योगत मध्ये संन्हूया थासे वयां छुन्हू न्ह्य अर्थात् आश्विन मसान्त (३१ गते) लानाच्वंगु दु । बारया सम्बन्धय् नं आइतबारया थासे सोमबार लानाच्वंगु दु । थ्व सम्बन्धय् दीपंखा गुथिया सदस्य सचिव श्री यज्ञमान शाक्यया धापुकथं थ्व पर्व क्वचाय्त २४ घण्टा लगे जुइगु जूगुलिं पर्व माने याना च्वच्वं हे संन्हू लगे जुइगु तथा बारया सम्वन्धय् न्हापा नं बार मिले मजूसां थ्व पर्व न्ह्याका वंगु जूगुलिं थपाले नं बार मिले मजूसां थ्व पर्व न्ह्याके त्यंगु ख:। थुकथं वि. स. २०२४ सालय् न्या:गु थ्व पर्व आ वया ३८ वर्ष लिपा सुरु जूगु जुल ।

थुगुप्रकारं विगत वर्षय् नेपाल सम्बत् १०८७ (बि. स. २०२४), १०६८, तथा १०४१ स दीपंखा महोत्सव माने या:गु खँ आधिकारिक रूपं उल्लेख जुयाच्वंगु दु । अनं न्ह्य: गुबले गनंनिसें थ्व पर्व न्ह्यानावल धैगु खँ पिहाँव:गुं खनेमदु । जुइफु पुर्व अभिलेखत बिक्रम् संवत् १९९० सालया महाभूकम्पय् लाना नष्ट जुल अथवा मेगु छुं कारणं पिहाँ वय् मफुत वा पिमकाल । पूर्व अभिलेखया अभावया कारणं याना थ्व दीपंखा महोत्सव गुवलेनिसें छु छु समये सम्पन्न जुल धैगु खँ यकिन याये थाकुयाच्वंगु दु । आशा याये कि सम्बन्धित अभिलेखत यदि गनं दयाचगुं ख:सा छुन्हु अवश्य नं पिहाँवइ, गुकें याना थुकेया सुरुवात समय

निर्धारण याये फै ।*

दीपंखा महोत्सवया पूर्वाभास

खजा दीपंखा पर्व न्याय्त ज्योतिषविद्तय्‌गु छगू समूहं दकले न्हांपां थुकेया निर्तिं आवश्यक न्यागू योगत आश्विन शुक्ल पूर्णिमा, अश्विनी नक्षत्र, आदित्यवार, हर्षणयोग तथा संन्हू छुन्हू हे चूला व:गु खँया घोषण जुइ । अनंलि दीपंखा गुथिं थुकेया लागी आवश्यक बन्दोबस्त यानालि सर्वसाधरणयात जानकारी बिइगु ज्या जुइ । परन्तु ज्योतिषविद्पाखें जुइगु भबिष्यवाणीया अतिरिक्त थ्व पर्व जुइगुया पूर्वाभाष व द्वहंचां नं बिइगु या: धैगु स्थानीय बासिन्दापिनिगु धारणा दु ।

नागबहाया स्थानीय बासिन्दातय्‌गु धापुकथं थ्व दीपंखा न्याय् त्यनीगु ईलय् चान्हेसिया छगू समये व द्वहंचा थ:गु वास्तविक रूपय् प्रकट जुइ । अन च्वंपिंमध्ये सुं गुम्हेसिनं व द्वहंचा पिहाँव:गु खंपिं नं दु धका: सगर्व दाबी याईपिं नं दु । इमिगु धारणाकथं मचाम्ह द्वहंया रूपय् व प्रकत जुया अनच्वंगु व्यलय् घाँय् न: वयाच्वनी । थुबले अन छगू विचित्रगु प्रकाश जाज्वल्यमान जुइक त्वयाच्वनी । परन्तु थ्व समय ताउत च्वनामच्वं । मनूतय्‌सं खनेसाथ हे द्वहंचिया नापनापं व प्रज्वलित प्रकाश नं मदया वनी । जनधारणाकथं गुम्हेसित थ्व द्वहंचा

---

* थ्व सम्बन्धय् थ्व सफू च्वच्वं यानाबलय् प्राप्त जूगु छुं बिवरण थ्व सफूया अन्तय् अनुसूची-१ स वियागु दु ।

खनेगु सौभाग्य प्राप्त जुइ उम्हसिया क्रमश: सुख समृद्धि वृद्धि जुया वइ । थजा:गु चमत्कारिक घटना जूगु लाबला वा दच्छि निदँया दुने दीपंखा पर्व लगेजुइ । उकिं अन व द्वहंचिया चरणया निति छुं भति जग्गा आतक नं त्व:ता त:गु दु ।

जिज्ञासा

भगवान् शाक्यमुनि बुद्धया छगू पूर्वजन्मया रूपय् च्वनाच्वंगु व नीलथु: द्वहंचा अन नागबहालय् गनं गुबले गथे याना थ्यंक:वल ? अले थ्व द्वहंया नामं दीपंखा महोत्सव जूगुया अर्थ छु ? अले थुकेया निति न्यागू अपूर्व योगत चूलावे मा:गुया कारण छु ख ? आदि इत्यादि जिज्ञासा स्वभाविक रूनं थन उत्पन्न जुइ । थ्व सम्बन्धय् बौद्ध अवदान कथास विस्तृत वर्णन जुयाच्वंगु दु ।

कथासार

भगवान् शाक्यमुनि बुद्धया समये कोशल राज्यया राजधानी श्रावस्ती नगरय् अनाथपिण्डक नां जुयाच्वंम्ह छम्ह महाजन दु । व महाजन तसकं हे दयालु एवं परोपकारी जुयाच्वन । थुकेया नापनापं व भगवान् बुद्धया अनन्य भक्त नं जुयाच्वन ।

छन्हु भगवान् शाक्यमुनि बुद्ध अनाथपिण्डकया जेतवनारामय् धर्मोपदेश यानाच्वंगु जुल । थुबले अन ब्रम्हा, विष्णु महेश्वर लगायत असंख्य देव, दैत्य, यक्ष, गन्धर्व, किन्नर, नागराज, दिक्पाल आदि अनेकन् लोकगणया नापनापं वसपोलया अग्रश्रावक

आनन्द भिक्षु लगायत मेमेपिं भिक्षु भिक्षुणी एवं उपासक उपासिकापिं उपस्थित जुयाच्वन ।

धर्मोपदेशया क्रमय् बसपोल भगवान् शाक्यमुनि बुद्धं चैत्य पूजाया महिमायात कया: आज्ञा जुयाबिज्यात :-

"हे आनन्दादि सकल लोकगणपिं, ध्यान तया: न्यं । विशुद्ध मनं चैत्यपूजा याय्गु संसारय् गुलि नं देवदेवीपिं दु व फुक्कसितं पूजा यानागु बराबर ख: । उकिं चैत्यपूजाया पुण्यफल अनन्त जुयाच्वंगु दु । थुक्वेया पुण्यया प्रभावं संपूर्ण सांसारिक भयं मुक्त जुया: इहलोक व परलोक भिनकं बिते जुइ । थुकिं याना अन्तय् मोक्षफल प्राप्त जुया: सुखाबती भुवनय् वास जूवनी । चैत्यपूजा याय्गु वा परिक्रमा याय्गु दक्ले उत्तमगु दिन आश्विन शुक्ल पूर्णिमा (कतिपुन्हि) ख: । थुखुन्हु छक चैत्य चा:हिलागुया पुण्यफल मेबलय् द्व:छिक चा:हिलागुया पुण्य बराबर जुइ ।"

भगवान् बुद्धया सारगर्भित धर्मोपदेश न्यना आनन्द भिक्षुं ल्हा: ज्वजलपा विन्ति याना भगवान्याके थ:गु जिज्ञासा प्वंकल - "भगवन् शास्ता, छलपोलया अमृतमय वचन न्यना जिमिसं आश्विन शुक्ल पूर्णिमाया महत्वयात थुइका: । परन्तु भगवन्, थ्व आश्विन शुक्ल पूर्णिमा खुन्हु नील महावृषरत्न (नील थु:) नां जुयाच्वंम्ह छम्ह द्व:हंचिया नं मंगलोत्सव याना पूजा याय्गु चलन दु । व द्व:हं सु ख:? गनं व:म्ह ख: ? अले छाय् वैत पूजा या:गु ख: ? थुगु विषये नं छक: कनाबिज्या:सा जिपिं कृतार्थ जुइ ।"

आनन्द भिक्षुया जिज्ञासा न्यना भगवान् बुद्ध मुसुहुँ न्हिला आज्ञा जुयाबिज्यात:-

"हे आनन्द भिक्षु, थन उपस्थित जुयाच्वंपि फुकसिया मनोभावनायात थुइका छं थ्व प्रश्न यात । छ धन्य ख: । जिं थन थुगु विषये सबिस्तार वर्णन याय्, ध्यान तया न्यं ।"

भगवान् बुद्धं आज्ञा जुयाबिज्यात:-

"अनन्तकल्प न्हापाया छगू सत्ययुगय् दीपङ्कर तथागतया पर्याये बन्धुमती नां जुयाच्वंगु छगू नगर दु । थ्व नगरय् छगू ब्राम्हण परिवार दयाच्वन । व परिवारय् निम्हतिपू बाहेक मेपि सुं हे मदु । इपिं निम्हं शिक्षित, सुशील एवं धर्मात्मा जुयाच्वन । इमिसं विशुद्ध निर्मल जुया त्वइसे च्वंम्ह गो माता (सा) छम्ह नं लहिना त:गु जुयाच्वन । थ: सुं हे सन्तान मदुगुलिं सन्तानया कामना याना इमिसं व गोमातायात भक्तिभाव पूर्वक सेवा यानाच्वन ।

छन्हु व गोमाता गर्भवती जुल । मासं परिपूर्ण जुसेंलि आश्विन पूर्णिमा खुन्हु अश्विनी नक्षत्रया शुभ मुहुर्तय् वैगु गर्भ शुभ लक्षणं परिपूर्णम्ह त:सकं हे बांला:म्ह, हिसि दुम्ह वृषभ अर्थात् द्वहंचा छम्ह जन्म जुल । व द्वहंचा गथिंम्ह धा:सा च्वापुयें विशुद्ध निर्मल जुया त्वइसे च्वंगु म्ह, रंग छिना त:गुयें ह्याउँसे च्वंगु त्वा:, ग्वा: नयात:गु थें ह्याउँसेच्वंगु म्ये, अले व म्ये सालुसे च्वना: ता:हाक जुयाच्वंगु । अज: उलात:गु थें जा:गु मिखा, नेकू निपू नील रंग थें वचुसे च्वंगु । अले व हाली बलय् शंखनाद जूयें

थ्व:गु आवाज पिहाँ वैगु जुयाच्वन । थथिंजा:म्ह असाधारण कोमल शौम्य देहधारी द्वहंचा खना वैत स्व:वैपिं फुक्क मनूत अजुगति चायाच्वन ।

थ्व द्वहंचिया जन्मं व ब्राम्हण परिवारय् तसकं हे लय्ता वल । इमिसं व द्वहंचित रत्नमय कान्तिमति धका: नां तया थ: हे काय्मचा थें स्याहार सुसार याना वैत ब्वलंकल । थ्व द्वहंचा बुसांनिसें व ब्राम्हण परिवारया श्रीसम्पत्ति न्हियान्हिथं अभिवृद्धि जुयावल । थुकें याना इमिगु जीवन सुखमय जूवन ।

एबंप्रकारं समय बितेजुजुं वन । समयान्तरय् इमिगु सुखमय जीवनय् छगू मेगु सुख थपे जुल, व ख: निसन्तान ब्राम्हणीया गर्भ धारण जूगु । यथा समये इमित छम्ह बाँलाम्ह पुत्र रत्न लाभ जुल । इमिसं व मचायात गुणाकर धका नामकरण यात ।

थुगुप्रकारं व ब्राम्हण परिवारया जीवनय् सुख संबृद्धि च्व न्ह्यान्ह्यां वन । थ्व फुकसुखैश्वर्य व द्वंचिया कारणं जूगु धका भा:पिया इमिसं वैत थ: काय्यात स्वया नं अपो माया याना ब्व:लंकल ।

व द्वहंचा शारीरिक रूपंजक बाँला:गु मखुसे वैके असाधारण गुणत नं दुगु जुया च्वन । शंखनाद जुइकथं गये व हालिइगु ख: अयेहे न्हिन्हिंसिया छगू नियमित अन्तरालय् त्रिरत्न शाब्द उच्चरण जुइकथं वं स: पिकाइगु जुयाच्वन ।

एवंक्रमं समय न्ह्यांववं व रत्नमय कान्तिमति बृष क्रमशः तःधिक जु जुं यौवनाबस्था पार याना बृद्धाबस्थाय् ध्यंकःवल । थुबले छन्हु वैत थःगु जीवनया समय आपामन्त धैगु आभास जुल । वं बिचायात, "आपा म्वानाया छु प्रयोजन ? गुम्हसिनं थःत लहिनातल वैत हे दुःख बिया च्वने माः । बुरा जुईका सने मफय्का मेपिन्त दुःख जुइकथं म्वाना च्वनेगुया अर्थ छु ?"

वं चिन्तन यात, -" थ्व संसार अनित्य खः । छन्हु फुकसिया अन्त जुइहे माः । जिगु जीवन नं आ याकनं अन्त जुइगु जुइ । "

थथे बिचा यायां मेगु जुनी पशुयोनीं मुक्त जुया वनेदःसा ज्यू धका वं कामना यात । फःसा थ्व जन्म मरणया चक्रं मुक्त जुया वने दःसा ज्यू धकाः नं वं इच्छा यात । थथे बिचायायां सी न्ह्यः छक भगवन् दीपङ्कर तथागतया दर्शन याय्गु वैत इच्छा जुल । थुवले दीपङ्कर बुद्ध गन्धमादन पर्वतय् प्रमुख शिष्य अनन्तप्रतिभान बोधिसत्त्व प्रभृति मेपिं न्यासः शिष्यपिंनाप बिराजमान जुयाच्वन । व बृषभ यात भगवान् दीपङ्करया दर्शन याय् हथाय्चाल । परन्तु थुबले चान्हेसिया स्वंगू प्रहर जुया च्वन । तर अथे नं दीपङ्कर तथागतथा दर्शन याय्गु उत्कट अभिलासां चान्हेसिया निष्पष्ट अन्धकारया छुं वास्ता मतःसे व बृष छेनं पिहाँवन ।

सुथसिया समये व गन्धमादन पर्बतये ध्यन । थुबले शास्ता

दीपङ्कर बुद्धं धर्मोपदेश बिचाच्वंगु वं खन । व उखेपाखे वन । भगवान् दीपङ्करं वैत तापाकंनिसे हे खन । वैत खना दीपङ्कर तथागतया ख्वालय् न्हिलाया भात पिज्वल ।

अचानक भगवान् दीपङ्कर बुद्ध मुसुं न्हिला बिज्या:गु: खना बसपोलया शिष्यपिं आश्चर्य जुल । भगवान् छाय् न्हिला बिज्यात? थुक्या रहस्य थुइक्त प्रमुख शिष्य अनन्तप्रतिभान बोधिसत्त्वं ल्हा ज्वज्वलपा बिंन्तियाना थ:गु जिज्ञासा प्वंकल:-

"भगवन्, छलपोलया ख्वालय् अचानक न्हिलाया भाव पिज्वल, थुके अबश्य नं छगू रहस्य दय्मा । थ्व खँ सिइके द:सा जिपिं कृतकृत्य जुइ ।"

अनन्तप्रतिभान बोधिसत्त्वया प्रार्थना न्यना भगवान् दीपङ्कर तथागतं बैगुपाखे दृष्टि छ्वया बिज्यात । अनंलि सभागणपिन्त स्वया थ:पाखे वयाच्वंम्ह रत्नमय कान्तिमति वृषभयात क्यना आज्ञाजुल,"हे सभागणपि, अनछम्ह अर्धबयस्क द्वहं थुखेपाखे वया च्वंगु दु, स्वसा:, वैत सम्मान पूर्बक थुखे ब्वना हति ।"

उपस्थित सम्पूर्ण देवगण, यक्ष, किन्नर, दैत्य, भिक्षु भिक्षुणी, उपासक उपासिका आदि फूकसिनं भगवान् दीपङ्कर बुद्धं सङ्केत याना बिज्यापाखे स्वल । इमिसं अन हृष्टपुष्टम्ह छम्ह द्वहं उखेपाखे वैच्वंगु खन । वैत खना: प्यम्ह भिक्षुपिं दनावना व द्वहंयात स्नेहपूर्बक पित्तुपिया लँ क्यक्यं भगवान् बिराजमान जुया च्वंथाय् ब्वनाहल । बोधिसत्त्वया रूप जुयाच्वंम्ह व द्वहं नं भगवान्

तथागतयात सभक्ति प्रदक्षिणा एवं दण्डवत प्रणाम याना छ्कं लिचिला च्वं वन । भगवान् दीपङ्कर तथागतं थ: प्रमुख शिष्य अनन्तप्रतिभान बोधिसत्त्व यात स्वया आज्ञाजुया बिज्यात, - "हे बोधिसत्त्व, छं थन फुकसिया मनोभाव यात थुइका जिगु ख्वाले पिज्व:गु न्हिला भावया रहस्य सिइकेगु इच्छा यात । युकंया कारण थ्वहे द्रहं ख: । थ्व वृष मेपिंयगूँ साधारण द्रहं मखुसे बोधिसत्त्वया रूप ख: । "

अनंलि वसपोल तथागतं सम्पूर्ण उपस्थित गणपिन्त स्वया आज्ञा जुयाबिज्यात,- "हे बोधिसत्त्वादि सकल गणपिं, भविष्यय् कलियुग वैबलय् मनूतय्के कुकर्मया भावना बृद्धि जुया धर्मया न्हास जुयावनी । थुकेंयाना सध्दर्म ज्ञान लोप जुजुं बुद्धया नां काइपिंतक नं मदया वनी । थुबले सत्मार्गपाखें बिचलित जूगु कारणं मनूतय्सं थ: मां बौ, गुरु, कल्याणमित्र, देबी देबता आदिया अबहेलना याना पथभ्रष्ट जुया कुमार्गे न्ह्यब्वाइ । थुकेंयाना मनूत अथाह दु:ख बन्धनय् तक्यना दु:खसिया च्वनी । थथिंजागु भविष्यया छ्गू कलियुगय् थ्व द्रहंरूपी बोधिसत्त्वं बुद्धत्व प्राप्त याना दिगभ्रमित जुया अन्धकारय् चाचाहिला च्वंपिन्त उद्धार याना बिइ । थुबले थ्व द्रहं महामुनिन्द्र शाक्यमुनि बुद्धया नामं प्रख्यात जुया जगत उद्धारया निर्तिं बुद्धधर्मया पथ प्रर्दशक जुया पिहाँवइ । उकिं भविष्यया महामानवयात खना जिगु ख्वालय् न्हिलाया भाव पिज्व:गु ख: ।"

भगवान् शास्ता दीपङ्ककरपाखे थ्व द्बहंया भविष्यवाणी न्यना अति रोमाञ्चित जुया उपस्थित फुकसिनं व द्बहंयात अन्तस्करणं प्रणाम यात ।

भगवान् दीपङ्कर तथागतं उम्ह रत्नमय कान्तिमति बृषयात स्वया हाकनं आज्ञा दयकाबिज्यात:-

"हे रत्नमय कान्तिमति, छं मोक्षया कामना यात । मेगु जन्मय् छ पशुयोनीं मुक्त जुइ । निरन्तर त्रिरत्नया शरणय् हुं । भविष्यया छगूकलियुगय् छ शाक्यमुनि सम्यक सम्बुद्ध जुया निर्वाण प्राप्त याना तथागत भूमि अकनिष्ठा भुबनय् बास याइम्ह जुइ ।"

तथागतया थ्व भबिष्यवाणी न्यना हर्षबिभोर जुया व रत्नमय कान्तिमति बोधिसत्त्व रूपि बृषं अन्तस्करणंनिसें तथागतयात प्रणाम याना अनं दनावन । त्रिरन्त स्मरण याना उखेंथुखें चा:हिला ववं बन्हि जुल । लँय् ख्युंसे च्वंगुलिं व छथाय् बंगलसिमाया क्वे बाय्च्वंवन । चान्हे जुसेंलि अन निष्पष्ट अन्धकारं त्व:पुल । चाया निष्पष्टताय् अन हिंस्रक पशुत थ्यंक: वल । थ्व खना रन्नमय कान्तिमति द्बहंनं थ:गु जीबन अन्त जुइन धका थुइकल । ओं नमो बुद्धाय, नमो धर्माय, नमो संघाय धका उच्चरण याना त्रिरत्नया शरणय् लीन जुया च्वन । परन्तु व हिंस्रक पशुतय्सं थुकेया च्यूता मत: । इमिसं वैत सांघातिक हमला याना बैगु ला हिं थ:गु पित्या तंकल । थुगु प्रकारं व रत्नमय कान्तिमति द्बहंचिया त्रिरत्न नाम उच्चरण यायां हे जीवन अन्त जुल ।

उखे व ब्राम्हण परिवार रत्नमय कान्तिमति द्वहं तंगुलिं तसकं हे चिन्तित जुल । इमिसं वैत उखें थुखें मा:जुल नं गनं हे लुइके मफुसेंलि गनं अनिष्ट घटना जकं मजूला धैगु आसङ्का इपिं भयभीत जुल । थ:गु प्राण स्वयानं अपो माया याना तयाम्ह द्वहं तंगुलि ब्राम्हणी अधैर्य जुया क्वों क्वों ख्वल । थुकें याना व ब्राम्हण परिवारय् बज्रपात जुल । असह्य बेदनां छटपटे जुया ख्व ख्वं वैत मालेत इपिं छेनं पिहांवन । लगातार माला वयं प्यन्हु दुखुन्हु इपिं उगु थासे थ्यन गुगु थासे व द्वहंयात हिंस्रक पशुतय्सं निर्ममता पूर्वक स्याना वैगु ला हि च्व च्व फुना न:गु ख: । अन इमिसं क्वें, ला, हिया टुक्रात उखेंथुखें छरे जुया च्वंगु खना थ्व छु धका बाँलाक बिचायाना स्वं स्वं वंबलय् नील रङ्गया नेकू निपू लुयावल । मेपिनि स्वयां हे दै मखुगु वचुसे च्वंगु नेकू लुयावसेंलि व रत्नमय कान्तिमति द्वहंयात हिंस्रक पशुतय्सं स्याना नल धैगु खँ इमिसं थुइकल । थुकें याना इपिं तसकंहे अशान्त जुल । बिरह थामेयाय् मफया इपिं अन हे ह्वायँ ह्वायँ ख्वल ।

तर ख्वजक ख्वयां छुयाय् ? जूगु जुइधुंकल, गुलि ख्वया च्वनेगु ? थ्व फूक्क थ:थ:गु कर्मया भोग ख:, थथे ख्वया हालाच्वनेगु पलेसा व द्वहंया परलोक भिंकेगु ज्या याय्माल धका थ:त थमं सम्हाले याना इमिसं धैर्य धारण यात । अनंलि इमिसं उखें थुखें छरे जुयाच्वंगु व द्वहंया क्वें फुक्क मुना छगू निर्मल स्वच्छगु नदीया किनाराय् वना व अस्थि गर्भय् तया फियागु चैत्य दय्कल ।

उगु चैत्यय् ज:गु नेकू गजु छुना ख:गु नेकूतिं तीर्थया ल: तुयाह्नया चैत्ययात अर्घ बिया व रत्नमय कान्तिमति बृषया भिंगु गति लाय्मा धैगु बिशुद्ध भावनां पूजा अर्चना यात ।

एवंप्रकारं थ्व कान्तिमति द्वहंया सुगति कामना याना इमिसं अनबरत रूपं स्वीन्हुतक अन पुजायाना च्वन । स्वीछन्हु दुखुन्हु सुथसिया प्रथम प्रहरे अन छगू अत्यन्त विस्मयकारी अलौकिक घटना जुल । जादुगरं जादु या:थैंय् व वालुका चैत्य अकस्मात रत्नया चैत्यय् परिणत जुल । थुकेया नापनापं लखं अर्घ बीत प्रयोगय् हया त:गु व द्वहंया नेकू नील रत्नया वृषाकारय् परिणत जुया अनं पञ्चरश्मि पिज्वया वल । थुगु समये छुं भति रत्न बृष्टि जुया पृथ्वी कम्प जुल ।

थ्व महान् बिस्मयकारी घटना खना ब्राम्हाण परिवार तसकं अजुगति चाया बेहोस् जूपिंथें जुल । अथेयाय् थथेयाय् मदया इपिं हत्तपत्त व रत्नया चैत्यय् भोपुया त्रिरत्न नाम उच्चारण याना च्वन । पलख लिपा थ:तथमं सम्हाले याना "अहो, आश्चर्य थ्व छु जूगु ? थ्व खँ दीपङ्कर तथागतयाके न्यंवनेमाल धका चिन्तना याना वृषाकारय् परिणत जूगु व नीलरत्नया नेकू ज्वना दीपङ्कर तथागत बिराजमान जुयाच्वंथाय् वन । अन इमिसं दीपङ्कर तथागतया चरणय् व रत्नमय वृषाकार मूर्ति तया सम्पूर्ण इतिबृत्त प्वंकल । थजा:गु अद्‌भूत आश्चर्यया खँ न्यना अन च्वंपि फुक्क आश्चर्य चकित जुयाच्वन ।

शास्ता दीपङ्कर थतागतं दिव्यदृष्टिं यथार्थ खं थुइका उगु चैत्य दर्शनया नितिं शिष्यगणपिं सहित जुया अन विज्यात । अन वसपोलं उगु चैत्ययात पूजा यानालि छुं दिनया लागी धर्मोपदेश याय्त अनहे बिराजमान जुया बिज्यात ।

छगू शभमुहुर्तया दिनय् वसपोल दीपङ्कर तथागतं दैवीय शक्तिं उत्पन्न जूम्ह व रत्नमय बृषाकार मूर्तियात सांसारिक अस्तित्व प्रदान याय्या नितिं वैत चैत्यया अग्र भागय् स्थापना याना विधिबिधान पूर्बक छगू बिशेष पूजाया आयोजना याना बिज्यात । थुगु क्रमय् श्री दीपङ्कर तथागतं प्राण जजल्प मन्त्रं व वृषाकार मूर्तिइ प्राण प्रतिष्ठा याना उकेयात 'नील महावृषरत्न' बोधिसत्त्व धका नामकरण याना बिज्यात ।

(नेपाल भाषां थ्व नील महावृषरत्न बोधिसत्त्वया पर्यायवाची शब्द खः 'नील थुः' बोधिसत्त्व । बोधिसत्त्व शब्द छगू विशेषण खः । बौद्ध जगतय् साधारणतया सम्यक् मार्गय् बिचरण याइम्ह करुणामयी महापुरुषयात बोधिसत्त्व धयातल । बोधिसत्त्वया मुख्य ज्या खः जगत हितया निर्तिं थःत समर्पण याय्गु । वं प्राणीपिनिगु हित सुखयात हे थःगु सुख ताया च्वनी । उकिं जगत हितया निर्तिं थःगु प्राण अर्पण याय्त व न्ह्याबलें तत्पर जुयाच्वनी । बोधिसत्त्वं जनहित सम्बन्धी ज्याया अनेक चरण पार यानालि वं बुद्धत्व प्राप्त याई । उकिं बोधिसत्त्वया अर्थ बुद्ध जुइगु लँय् वनाच्वंम्ह तर बुद्धत्त्व प्राप्त मजूनिम्ह व्यक्ति खः । नेपाल भाषां थुःया अर्थ वृष

अर्थात् द्वहं खः । उकिं नीलबृषमहारन्न बोधिसत्त्वया पर्यायबाची शब्द नेपाल भाषां "नीलथुः" जूवन ।)

भगवान् दीपङ्कर तथागतं व नीलरत्नया वृषाकार मूर्तियात प्राण प्रतिस्था याना नीलबृषमहारत्न बोधिसत्त्व अर्थात् नील थुः धका नामकरण याःगु थ्व पावन दिन खः न्यागू शुभलक्षणया योगत चूलाःवःगु दिन , थ्व खः आश्विन शुक्लपूर्णिमा, रेंवतिपर अश्विनी नक्षत्र , हर्षणयोग, संन्हू तथा आदित्यबार ।

थ्व न्यागू लक्षणत छुन्हूं हे चूला वैगु सम्भावना तसकं हे कम । उकिं थ्व दिन अति विशेष महत्वयागु पावन दिन धका मानेयाना तल ।

"अनंलि व वृषाकार 'नीलमहावृषरत्न' अर्थात् 'नीलथुः' नामं जगतय् प्रसिद्ध जुल । थुखुन्हुंनिसें प्रत्येक वर्ष आश्विन शुक्ल पूर्णिमा (कतिपुन्हि) खुन्हु थ्व नील थुःया मंगलोत्सब याना पूजा याय्गु चलन पिहांवल । गुगुकि थौतक नं दया हे च्वनतिनि ।" धका युगौंयुगनिसें न्ह्याना वैच्वंगु थ्व क्रमया व्याख्या श्री शाक्यमुनि भगवान् बुद्धं अग्र श्रावक आनन्द भिक्षु लगायत उपस्थित सम्पूर्ण देब, यक्ष, गन्धर्ब, किन्नर, लगायत भिक्षु भिक्षुणी एवं उपासक उपासिंकापिन्त कना जिज्यात ।

भगवान् शाक्यमुनि बुद्धं पुनः आज्ञा जुया बिज्यात, -

"हे आनन्द महास्थविर, अथेया कारणय् आश्विन शुक्लपूर्णिमा (कतिपुन्हि) या विशेष महत्व दयाच्वंगु खः । थुखुन्हु

यानागु दानया पुण्यफल वर्णन याना हे साध्य मजू । उकिसनं हानं पूर्वकथन अनुसारया न्यागू शुभलक्षणत चूला वैगु दिं व स्वया नं यक्वं यक्व महत्त्वपूर्णगु जुल । थ्व संयोग चूला वैगु दिनय् शुचि शुद्ध जुया तीर्थ स्नान याना विशुद्ध भावनां चैत्य, धर्मधातु, देवालय आदि मन्दिर परिक्रमा यातधा:सा छपला छिनागुया पुण्यफल छतला लुं दान यानागु ब्रराबर जुइ । थुकेंयाना अन्तय् मोक्षफल प्राप्त जुया सुखावती भुवनय् बास लाइ । "

पुनर्वार श्री भगवान् बुद्धं आज्ञा जुयाबिज्यात -

"हे आनन्दादिं सकल भिक्षु एवं देवतादिगणपिं, जिं थन गुगु रत्नमय कान्तिमति वृषया खँ कना, थ्व जिगु थ:गु हे पूर्वजन्मया खँ ख: । व रत्नमय कान्तिमति वृष मेपि सुं मखु, जिहे ख: । व वृषभया ख:गु नेकू रत्नमय वृषाकारया रूपय् गुगु परिवर्तन जुल व वृषभ नं जि हे ख: । थथे हे व वृषयात लालन पालन या:म्ह ब्राम्हण थुगु जन्मय् जिम्ह अबु शुद्धोदन महाराजया रूपय् जन्म जुल धा:सा वया ब्राम्हणी आ मायादेवी जुया जन्म का:गुजुल । थथे हे व नीलथु: द्रहंया मां थुगु जन्मय् जिम्ह बैमाता प्रजापति गौतमी जुया जन्म काल । उबलेयागु वृष जन्मया अबु थुगु जन्मय् जि सस:अबु दण्डपाणि ख:। अले उबले जिगु ल्यु ल्यु वैम्ह छम्ह सा दु, आ व यशोधरा जुया जन्मका:गु जुल ।"

बसपोल भगवान् बुद्धं हाकनं आज्ञा जुया जिज्यात, -

"जिगु व वृषजन्मया अवस्थाय् जित दाया ख्याना यंकीम्ह

गोथाला आ देवदत्त जुया जन्म का:वल । अथे हे उबले जित गन्धमादन पर्वतय् दीपंङ्कर तथागतयाथाय् स्नेहपूर्बक व्वना यंकूपिं प्यम्ह भिक्षुत आथन अग्रश्रावक सारिपुत्र, मौद्गल्यायण, आनन्द तथा काश्यप भिक्षु पिं ख: । अले उबलय् जित: जङ्गलय् हिंस्रक जन्तुपिसं आक्रमणयाना स्या:बलय् जिगु ला हि न:पिं जम्मा न्यास पशुपंक्षित दु, थुपिं फुक्क थुंगु जन्मय् मारपुत्र जुया जिं बुद्धत्व प्राप्त यानाबलय् जित विचलित यायत व:पिं ख: ।

थुगुप्रकारं भीगु पूर्वजन्मया भागिदार त भीगु ल्यू ल्यू न्हयाबलें छुंनंछुंया रूपय् वया हे च्वनी । अथे हे थुगु जन्मया कर्मभोग मेगु जन्मय् न्ह्याना च्वनी । गुवलेतक जन्म मरणया चक्रं पारजुया वनीमखु उबलेतक थ्व चक्र चा:हिला च्वनी ।"

भगवान् शाक्यमुनि बुद्धया वृषजन्मया खँन्यना अन च्वंपि फुक्क देव, दानव, मानव, यक्ष, गन्धर्व, किन्नर आदि लगायत सम्पूर्ण भिक्षु भिक्षुणी एवं उपासक उपासिकापिं कृतकृत्य जुया वसपोल भगवान् बुद्धया प्रज्ञाज्ञान एवं अनुभवयात सन्हाहनाया नापनापं वसपोलयात सभक्ति अभिवादन याना थ:थ:गु निवास स्थानय लिहाँ वन ।

•कालान्तरय् भगवान् शाक्यमुनि बुद्धया निर्वाणं लिपा व रत्नमय नीलथु:या बहुमुल्यतायात ध्यान तया थुकेयात सुरक्षित थासय् तयमा:गु आवश्यक जूवन । थुगु सन्दर्भय् दूरदर्शी शास्त्रवेत्ता विद्वान् पण्डितपिंसं थुकेया सुरक्षार्थ थन नेपालय् हया बुद्ध धर्मया राजकीय संरक्षक सम्राट् अशोकया म्ह्याय् चारूमतिं निर्माण

याःगु पिंगल महाविहार (चायबहि) सः तयहल । तर लिपा अन नं थुकेया असुरक्षित खनेदत । थुबलं लांभीपार्पातपाखं युकंयात खुया यंकेगु दुष्प्रयास बारम्बार जूगुलिं हाकनं मेगु सुरक्षित स्थान मालेगु ज्या जुल । थुगुक्रमय् यलय् च्वंगु बज्रयानी बौद्तय् परमपूज्य देवता योगाम्बरया गुह्यालय (थौंकन्हेया हिरण्यवर्ण महाबिहारय् च्वंगु थाय्) उपयुक्त तायकल । छाय्धाःसा थ्व गुह्यालयं पुजारी बाहेक मेपिं सुं वने मज्यूगु अति गोप्यगु थाय् जुया च्वन । पौराणिक कथन अनुसार थबले थ्व नील थुः वृषदेवं नं प्रकट जुया उगु गुह्यालये च्वनेगु आशय ब्यक्तयाःगु जुया च्वन । थ्व फुक्क कारणं याना व रत्नमय नील थुःयात पिंगल महाविहारं यलयच्वंगु थ्व गुह्यालये (आगं छें) तयहल ।

कालान्तरय् भारत जयपुर नगरया पश्चिमपाखेया मारवाड देशया जुजु सुदत्तया पत्नी महारानी पिंगलाया नेपाल आगमन जुल । व महारानी भगवान् शाक्यमुनि बुद्धया छगू सुन्दर मुर्ति ज्वना वःगु जुयाच्वन । व बुद्धमूर्ति स्थापना यायत उपयुक्त स्थानया खोजी जुल । अले थुकेया लागी नं योगाम्बर विराजमान जुयाच्वंगु थ्व हे थाय्यात उपयुक्त तायकल । अनंलि यलया तत्कालिन जुजु भाष्करदेव बर्माया सहयोगं अन छगू आकर्षक बिहारया निमाण जुल , गुकेयात भाष्करदेव संस्कारित हिरण्यवर्ण महाविहार धका नामकरण यात ।*

* प.बै आशाकाजि बज्राचार्यया नेपाल भाषया कृति वृष जन्मावदान, प्रकाशक ल्वप मंगलद्वीप बिहार, २०३८, पृष्ठ -४०

राजा भाष्करदेब बर्मा नेपाल सम्बत् १६७ पाखे यलया राजदरबारय् च्वना राज्य या:गु खँ इतिहासय् उल्लेख जुया च्वंगु दु ।*

थ्व हिरण्यवर्ण महाविहार लिपा नेवा समाजय् क्वाबहा:या नामं प्रखयात जुल । थथे जूगुया कारण छु धा:सा थ्व विहार राजदरवारया किल्ला अर्थात् कोटनापं निर्माण जूगु जूगुलिं कोटनापं च्वंगु विहार धैगु अर्थय् नेपाल भाषां थुकेयात क्वाथलखु विहार धाय्यन । लिपा थुकेया अपभ्रंश जुया क्वाथलखु विहारपाखें क्वाथवाहा जुया अन्तय् क्वावहा: जू वन ।•

गुखुन्हुनिसे थ्व रत्नमय नील थु: योगाम्बरया गुह्यालये तय् हल उखुन्हुनिसें अन छगू रहस्यमय घटना जुइगु सुरु जुल । थ्व छुधा:सा अन गुह्यालये पुजाकर्म याय्बले न्हयाको हे पाहुनात स:ता नकुसानं खाद्य परिकार आपा ज्वरेयाय् म्वा:गु जुल । थलय् च्वंगु नसा त्वंसा न्हयाको लिकासां नं हाकनं न्हापाथेंहे जाया च्वनीगु । थुकेंयाना थनवया पूजादि कर्मयाना भ्वय् न्याय्क वैपिनि भतिचाजक ज्वरे या:सां गा:गु जुल । उकिं अन पूजा अर्चना याना भ्वय् न्न्याय्क: वैपिनिगु संख्या क्रमश बढे जुजुंवन । थुकें याना थ्व नील थु: जनमानसय् आस्थाया केन्द्र जूवन ।

---

* नेपालको ऐतिकासिक विवेचना, २०१५, प्रो। ढुण्डिराज भण्डारी पृष्ठ - ७३

• स्थानमान शब्दकोष, लेखक श्री कृष्णमान श्रेष्ठ, प्रकाशक राजकीय प्रज्ञा प्रतिस्थान, प्रथम संस्करण - २०४४, पृष्ठ १९

समयान्तरय्, हिरण्यवर्ण महाविहार निर्माण जुइ न्ह्यः, सम्भवतः इस्वी संवत् ८२० पाखे भारतय् च्वंम्ह शंकराचार्यया थन आगमन जुल ।*

थ्व शंकराचार्य हिन्दूधर्मया आराध्यदेव धका मानेयाना तःम्ह भगवान् शिवया संसर्ग जन्म जूम्ह विधवा ब्राम्हणीया पुत्र खः ।** व बुद्ध धर्मया परम विरोधी जुयाच्वन । प्रचलित धापुकथं व शंकराचार्य अन फतलिंफतले बुद्धधर्म विनाश याना थन नेपालय् प्रबेश जूगु खः ।

थन वया दकले न्हापां व ख्वपय् वन ।अन वं न्ह्यदँतक च्वन । थ्व अवधिइ वं अन बुद्धधर्मयात पूर्णरूपं तहसनहस याना बिल । अनच्वंगु बौद्ध विहार स्यंका थः गुरु दत्तात्रयया मूर्ति स्थापना याना अन वं शैब धर्म प्रचार यात । अले फुक्क थयार्थे बौद्ध विहारयात शैव धर्मय् परिणत यानालि व यलय् दुहाँ वल ।

ख्वपय्थें हे यलय् नं वं बुद्ध धर्मयात हाँ नापं ल्यें थनेगु प्रयास यात । थुगु क्रमय् वं थनया बौद्ध विद्वान्पिन्त शास्त्रार्थया निर्तिं हाँक बिल । थ्व शास्त्रार्थय् गुलिं बनाप पराजित जुल धाःसा गुलिं बुद्ध धर्मया विरोधीया ख्वा स्वयमखु धैगु मनसायं थःके दुगु प्रसिद्ध बौद्ध ग्रन्थत ज्वना नागार्जुन पर्वतया गुफाय् पुरश्चरण्य् च्वं

* Buddhist Tradition and Culturle of the Kathmandu Valley by KarunakarVaidya, Published by Sajha Prakashan 1986, page-158

** वृष जन्म अवदान, च्वमि प.बै. आशाकाजी बज्राचार्य, प्रकाशक - ख्वप मंगलद्वीप बिहार - २०३८ पृष्ठ ४१-४२ ।

वन । थनया बिद्वान् महापण्डितत् थथे पलायन जूगुसिया येंया बौद्ध बिद्वान्तनं थ्व हे लँपुया अनुशरण यानावन । थुकें याना शंकराचार्ययात बुद्धधर्म नष्ट याय्गु थ:गु लक्ष्य पूर्ण याय्त त:धंगु सहयोग जूवन । अले वं फयांफछि बौद्धग्रन्थ स्यंकेगु ज्या यात ।

थुबले थन अमरसिंह आचार्य नां जुयाच्वंम्ह छम्ह महापण्डित दया च्वन । तन्त्रमन्त्रया महान् ज्ञाता जुयाच्वंम्ह व आचार्ययाके देवीदेबतापिन्त आह्वान याना थ:गु बशय् तय्गु सामर्थ्य दुगु जुयाच्वन ।व बुद्धधर्मया महान उपासक जूगुलिं शंकराचार्यया दुस्साहसयात त्व:थला वैत थनं पितना छ्वेगु बिचारं वं शंकराचार्यया शास्त्रार्थ याय्गु हाँकयात चुनौती बिल । थुगु क्रमय् इपिं निम्ह आमने सामने जुइगु दिन निर्धारण यात । थुबलय् अमरसिंहं छगू सर्त न्ह्य्यब्वल -"जि बुद्धधर्मया परम् उपासक, उकिं जिं बुद्धधर्म बिरोधी या ख्वा: स्वय् मखु । अथेया नितिं शास्त्रार्थ जुइवलय् निम्हेसिया बिचय् छगू पर्दा तय्मा, गुकेंयाना छम्हेसिनं मेम्हसिगु ख्वा खंके फइमखु ।"

शंकराचार्य अमरसिंहया थ्व प्रस्तावयात सहर्ष स्वीकार यात । तद्अनुरूप शास्त्रार्थया तयारी जुल । पर्दाया ल्यूने च्वना च्वंम्ह अमरसिंह आचार्यं बिद्याया परमपूज्य गुरु मञ्जुश्रीयात मन्त्रया बलं क्लशय् आह्वान याना थ: पुरश्चरणय् च्वना वैगु पाखें शास्त्रार्थ याकल । शंकाराचार्ययात थ्व खँया छुंहे आभास मदु । शास्त्रार्थ न्ह्यांवन । बिद्याराज मञ्जुश्रीनाप शंकराचार्य

शास्त्रर्थ याय् फैगुजा खँ हे मन्त । उकिं शंकराचार्ययात थ्व शास्त्रार्थय् आच्छु आच्छु जुल । व बुइगु क्रिब क्रिब निश्चित जुल ।

अमरसिंह आचार्यया छम्ह म्हयाय् दु । शंकराचार्यया रूप यौबनया मादकताय् व मोहित जुया च्वन । शास्त्रार्थय् बुत धा:सा शंकराचार्ययात नेपालं पितना छ्वैगु जूगुलिं थ्व अवस्थाय् वनाप सम्पर्क तय्फैमखु धैगु दुराशयं वं शकराचर्ययात पर्दा उला स्व धका इसारा बिल ।

शास्त्रार्थय् बुइगु लक्षणं हाय्‌ल काय्‌ल जुया च्वंम्ह शंकराचार्ययात थ्व इसारा काफि जुल । वं क्षत्पत् पर्दा उला स्वत, रहस्य पिज्वल । चतुर शंकाराचार्य पलख हे विलम्व मया:से मञ्जुश्री विराजमान जुयाच्वंगु कलशयात भोपुइका बिल । मञ्जुश्री पिहाँविज्यात। ध्यानय् च्वनाच्वंम्ह अमरसिंहयात् थुकेया छुँ हे अत्तोपत्तो मजुल । उकिं अन शंकराचार्यया न्हयस:या लिस: बिइम्ह सुंहे मन्त । थुगु प्रकारं थ:हे म्हयाय्‌या करतुतं याना अमरसिह शास्त्रार्थय् पराजित जुइमाल । थुकें याना वैत तसक्हे आत्मग्लानि जुल पराजयया पीडा सहयाय् मफया व थ:गु अध्ययन कक्षय् दुहाँवन । थ्व दिं ख: चैत्र कृष्ण त्रयोदशी । अनंनिसें अमरसिंह आचार्यया अत्तोपत्तो मन्त । व गनवन धैगु खँ आतक नं सुनां हे मस्यु ।*

* महापण्डित अमरसिंह धारा नगर ग्वलदेयाम्ह ख: धका पण्डित वैद्य आशाकाजी बज्राचार्यया कृति जृष जन्मावदानय् उल्लेख जुया च्वंगु दु । स्वयादिसं उगु वृपाजन्मावदान (२०३८)या पृष्ठ -४४

अमरसिंह आचार्यया पराजय वया किजा द्रुहसिंह आचार्ययात सह्य मजुल । थः दाजुया पराजयया बदला काय्त व शंकराचार्यनाप शास्त्रर्थ याय्त तयार जुल । शास्त्रार्थय् त्याकेगु पूर्ण आत्मविश्वास ज्वना वःम्ह द्रुहसिंह आचार्य शंकराचार्ययात परास्त यानाबिल । तेया भोकय् वं शंकराचार्ययात कोथाय् यंका कुनाबिल । स्वन्हुतक द्रुहसिंह वैत कुनातल । परन्तु थन नं अमरसिंहया म्ह्याय्नं शंकराचार्ययात गुप्तरूपं कैदं मुक्त याना बिल । शंकराचार्ययात थःगु पराजय सह्य मजुल । बदला काय्गु भावनां अभिप्रेरित जुया वं द्रुहसिंहयात कुविद्यां प्रहार याना बिल । द्रुहसिहंया अकस्मात शूलरोगं कया अकाल मृत्यु जुल ।

अनंलि शंकराचार्य इमिके च्वंगु बौद्धग्रन्थत छगू छगू याना मिंतया भष्म याय्गु सुरुयात । थुगु क्रमय् अमरसिहंया रचना "अमरकोष" ग्रन्थ छगू लुयावल । थ्व सफुतिइ भींस्वंगू अध्याय दुगु जुयाच्वन । शंकराचार्य व सफू ब्व ब्वं खुना धमाधम मिं दुइगु सुरु यात । थुगु प्रकारं भिगु अध्यायतक छ्वेके धुसेंलिं भिंछगू अध्यायया सुरुइ छगू शलोक थथे च्वयातःगु वं खन, -

शंभूरीश पशुपतिः शिबशूली महेश्वरः ।

ईश्वरः सर्व ईसानः शंकर श्चन्द्र शेखर : ।

शिबया प्रशंसा याना च्वयातःगु थ्व श्लोक खना वं किताब खुइगु त्वःता बिल । थः अबुया प्रशंसा याना च्वया तःगु रचना स्यंकेगु वं उचित मताल । उकिं वं थुकेया संरक्षण यात ।

थुगुप्रकारं अमरसिंहं च्वयातःगु अमरकोषया म्वंगु अध्याय नष्ट जुइगुपाखें बचेजुल । अमरकोष नां जुयाच्वंगु थ्व कृति संस्कृत साहित्यय् आतक नं अमर कृतिया रूपय् ल्यना च्वंगु दनी ।

द्रुहसिह आचार्यया मृत्युं लिपा शास्त्रार्थय् शंकराचार्यया मुकावला यायफुपिं मेपि बौद्ध विद्वान्त यन संहे मन्त । अकि वं निर्वाध रूपं थन शैब धर्मया प्रचार यात ।

थुगु क्रमय् वैगु दृष्टि योगाम्बरया गुह्यालये लात । अन च्वंगु नील थुःया चर्तिकला वैत कथं सूथें जुयाच्वन । व नीलथुःयात अनं लिकाय मागु वं आवश्यक ताल ।छाय्धाःसा व नीलथूः अन दतले बुद्धधर्मप्रति जन आस्था कम जुइगु सम्भब मदु । परन्तु शंकराचार्ययात व रत्नमय नील थुः च्वनाच्वंगु थासय् थ्यंकेगु प्रायः असम्भव जुयाच्वन । छाय्धाःसा अन् गुह्यालये सम्बन्धित पुजारी बाहेक मेपिनिगु प्रबेश निषेध यानातःगु जुल । अन पूजा अर्चना याना भ्वय् न्यायकः बनेतः नं व पुजारीया अनुमति आवश्यक जुयाच्वन । उकिं शंकराचार्य थें जाःम्ह बुद्धधर्मया बिरोधीयात अन दुहाँवनेगु प्रायःअसम्भब हे जुल । उकिं शंकराचार्य थुकेया निर्तिं उपयुक्त अबस्थाया प्रतिक्षा यात । थुगु क्रमय् वं छुं दिनया निर्तिं यल देय्सं पिहाँवन । थुबले व क्यपु जुया गाँ गामय् चाःहिला जुल ।

थुगु प्रकारं वं दछि बितेयात । अनंलि छद्मभेष कया व हाकनं यलय् दुहाँ वल । अले वं छम्ह भक्तया रूपय् योगाम्बरया

गुह्येश्वरीया उखेंथुखें वेगु वनेगु ज्या यात । थुगु क्रमय् वं व गुह्येश्वरीया पुजारीनाप खँल्हाबल्हा याना व नाप परिचित जुइगु यात । अन्ततः छन्हु वं अन पूजा अर्चना याना भ्वय् न्याय्केया निर्तिं सम्बन्धित पुजारीयाके अनुमति कयां त्वःतल । थुकें वैगु मनोरथ पुर्ण जुल ।

भोजनोपरान्त अन वज्रयानी बुद्धधर्म बिधिकथं शेषबलि बिइगु चलन जुयाच्वन । थुके देबता व भुतप्रेतपिन्त सन्तुष्ट यायृत उग्रचण्डीया पूजा याय्गु प्रचलन दुगु जुल । थ्व पूजाय् अवशिष्ट भोजनयात बज्रयानी विधिकथं पूजायाना छगू विशेष थासय् वाय् यंकेगु चलन दु, उकेयात 'कलं वाय्गु' धयातल । थुवले योगाम्बरया उगु गुह्येश्वरीये भ्वय् नया कलं वाय्गु थाय् पशुपति मन्दिरनापं च्वंगु कैलाश जुयाच्वन ।

थ्व हे 'कलं वाय्गु' प्रथायात उपयोग याना शंकराचार्य व रत्नमय नील थुः यात अनं चिइकेगु योजना दय्कल । थःगु योजना अनुरूप वं भ्वे नयाच्वंबलय् अनया पुजारीपिन्त अत्यधिक मद्यपान याका लठ्ठ यानाबिल । अय्लाखं लगे जुया फुक्कसिया होस हवास तनावन । थ्व हे मौकाय् कलं वाके छ्वय्गु बाताय् व रत्नमय नील थुःयात तया लपतें त्वःपुया पशुपतिया कैलाशय् बाके छ्वत । थुकेया नापनापं थःनं गुप्त रूपं कैलाशय् थ्यंकः वन । अन वं नीलथुः गुगु नं प्रकारं लिहाँ वने मफेमा धैगु मनसायं प्यधीप्यख्यें मन्त्रं दिग्वन्धन याना वैत कुना बिल ।

थुगु प्रकारं योगाम्बरया गुह्यालये च्वंम्ह नीन्ह यः शंकराचार्यपाखें अपहरित जुया पशुपतिया कैलाशय् बन्दी जीवन बितेयाय् बाध्य जूवन ।

अनंलि शंकराचार्य थःगु बसाई यें सरेयात । येंया बौद्ध बिद्धान्त ख्वयां न्हापा हे नागार्जुन पर्वतय् पुरश्चरणय् वनं धुंकूगुलिं अन बुद्धधर्म स्यंकेत वैत छुं हे थाकु मजुल । फयांफक्व बुद्धधर्म यात स्यंका अनं व सक्वे वन । सक्वे वंगु च्यान्हु दुखुन्हु अन वं उग्रतारा खड्गयोगिनीया देवालये पशु बलि बिइगु नियतं व उखेपाखे वन । देवालय वनेगु तँ गया वंबलय् लँय् शोभायमान जुयाच्वंगु छगू चैत्य वं खन । पहाडया तनय् मनोरम जुइकथं च्वना च्वंगु व चैत्य वैत असह्य जुल । उकिं व चैत्ययात वं मन्त्रया बःलं पुइका बिल । गजुलं बँय् चुइका जग च्वे लाना च्वंगु व चैत्य अद्यापि अन दया हे च्वनतिनि ।

लँय् च्वंगु चैत्यया शोभा नष्ट याय् धुंसेलि व खड्ग योगिनीया मन्दिरपाखे न्ह्यां वन । परन्तु देवीया महिमां लः त्वनेगु प्यासं इन्तु न चिन्तु जुया व मरणाशन्न जुल । पापीया आगमनं खड्योगिनी देवी कोप जूगु कारणं व अन थ्यंक वनें मफुत । थुकेंयाना खड्योगिनीया मन्दिरय् बलिप्रथा चलेयाय्गु वइगु योजना असफल जुल । तर वं अनया क्वेपाखे भैरबया नामं छगू मूर्ति स्थापना याना पशुबलि बिइगु ज्याया आरम्भ यात । अले श्री खड्गयोगिनीया मन्दिरया अधो भागय् पशुबलि बिइगु

प्रथाया आरम्भ जुल । थुकेया देखासिकी यत्र तत्र फैले जुजुं बिस्तार बिस्तारं सम्पूर्ण पीठय् भैरब पूजाया नामं बौद्धत पशुबलि बिइगु ज्याय् अग्रसर जूवन ।

थुकथं बुद्धभूमि नेपा:या बौद्धपार्खे बलिपूजाया नामं हिंसा प्रथाया आरम्भ जुल । परिणाम स्वरूप थ्वयां न्ह्य: *"अहिंसा परमोधर्म यतोधर्म ततोजय"* धाइपिं बौद्धतय्सं *"हिंसाया परमोधर्म सो हिंसा परमोगति"* धाय्गु यात ।

शंकराचार्यया नेपाल बसाइया क्रमय् व ख्वपय् न्हेदं, यलय् स्वदं, यें दछि , सक्वे च्यान्हु तथा फंपिइ खुला च्वंगुजुल । थ्व अवधिइ जम्मा ८४,००० बौद्धग्रन्थत नष्ट याय्गुलिइ व सफल जुल ।

थुकथं फयांफछि बुद्धधर्म स्यंका व नेपालं लिहाँ वन । नेपाल व तिब्बतया बंशावली अनुसार शंकराचार्य नेपाल त्व:ता तिब्बतय् वंगु जुल । थुगु क्रमय व ब्रम्हपुत्र नदीतक थ्यंगु जुल ।

सुथसिया समय । स्नानादि नित्यकर्मयाना शरीर शुद्ध यानालिं ब्रम्हपुत्र नदीया किनाराय् शंकराचार्य सुथसिया भोजनया नितिं जा थुइगु तयारी लगेजुल । उबले अन छम्ह सँय् थ्यंकवल । व सँय् स्वेवलय् हे फोहरी खनेदु । वं फिना त:गु लँ गोन्हु न्हय:निसें हिया मत:गु थें च्वं । अले वैगु शरीरय् खितिया दागत नं स्पष्ट खने दु । गुवलें मछ्यंगु थें भुलुसुलु दंगु सँ, स्वे हे त:न्हु न्ह्य:निसें म्व: मलुम्ह थें च्वंम्ह । सायद उकें हे वैगु म्हं गथखेसे

च्वंक दुगन्ध पिहावया च्वगु ख:ला धेर्य च्वं । यजा:म्ह सँय् शुचिशुद्ध जुया मोल्हुया लं त्व:ता जाथुया च्वंम्ह शंकराचार्यनापं च्वना जाथुइत वल । वैत खना शंकराचार्य न्हाय् तिल । व खना शंहराचार्ययात घृणा उत्पन्न जुल । उकिं व सँय्यात अनं दना हुँ धका वं इसारा यात । परन्तु व सँय् नं तँ पिकया धाल -

"अरे, छ सुख जित दना हुँ धका इसारा याइम्ह ? म्हुतु मदुला छं, स्वेबले ला छ बाँलासे च्वं, पाक लाकिइ छु ?"

थथे एक्कासि व सँय् भोके जूगु खना शंकराचार्य जिल्ल जुल, वं नाइक जवाफ बिल, -

"स्व, जि छम्ह ब्राम्हण, शुद्ध जुया च्वने मा:म्ह । छ भचा फोहर खनेदु, बिन्ति छ भ:चा उयां हुँ ।"

वैगु खँ न्यना व सँय् भन उत्तेजित जुल । ज्वकेजुया वं धाल, -"छु धया ? जि फोहरी ? अरे छथें जा:म्ह मखु जि, छ जा पिनेजक शुद्ध जुया च्वंम्ह, छंगु दुने आपालं फोहर मुना च्वंगु दु । छंगु मने पाप मुनाच्वंगु दु । छंगु प्वाथय् मलमूत्र च्वना च्वंगु दु । छंगु दुनेया फोहरी गन्ध जिपाखे वया च्वन । अकिं छ हे दना हुँ ।"

वैगु खँ न्यना शंकराचार्य हाकनं नरम जुया धाल - "मखु छु खं ल्हानागु छँ ? स्वैगु मने छु खं दु छन्त छाय् माल ? प्वाथय्जा फुकसियां मल दया हे च्वनी । "

आक्रोशय् बया व सँय् नं जवाफ बिल, -"छजा मूर्ख खनी ।

फुकसिया प्वाथय् छंके थें मलमूत्र जायाच्वनी मखु सिलला ?

वं एकाएक दापं खुकुरी पिकया - "का स्व जिगु प्वाथय् छु दु" धका प्वा फाया क्यन । तर आश्चर्य अन मलमूत्र छुं हे मदु, परन्तु अनं जाज्वलामान जुइक पञ्चरश्मि पिज्वया च्वन । व सँय्या करामत खना शंकराचार्य जिल्लाराम जुल । व वाल्ल च्वना व सँय्या प्वाथय् स्वयाच्वन । तर व सँय् नं "स्वे छंगु प्वाथय् छु दु ?" धा धां चमचम् चम्के जूगु खुकुरी हिइका वैगु पाखे न्ह्यब्वात । अनर्थ जुइत्यंगु खना शंकराचार्य जुरुक्क दना अनं बिस्युंवन । सँय्नं वैत लिना यंकल । शंकराचार्य बिस्युंवनावं च्वन, सँय्नं लिना यंका वं च्वन । शकराचार्य न्ह्याको हे ब्वायँ वंसां व सँय् नं लिना यंकेगु मत्वःतु । उखेंथुखें मदेक शंकराचार्य बिस्युं वनावंच्वन । गुबलें पहाडय् थाहाँ वन, गुबलें कुहाँ वल । थुगु प्रकार ज्यान बचे यायृत शंकराचार्य बिस्युं वनाच्वन वनाच्वन । अन्तय् शंकराचार्य खासाया छगू तःजाःगु पहाडया च्वकाय् थ्यन । अनवने थनेवने मदया व उगु पहाडया गुफाय् दुहाँवना स्वीप्यू वन । वैत लिना वैच्वंम्ह व सँय् नं छगः तःग्वःगु लोहं घ्वाना हया व गुफाया प्रबेश द्वार तिनाबिल । सास कुना सिइ धका वैत सासः ल्हायृत प्वा छप्वा दय्का व सँय् थःगु लँ लिना वन ।

शंकराचार्ययात थथे गुफाय् कुना ब्यूम्ह व सँय् मेपिं सुं मखुसे तिब्बतया परम पूज्य लामा गुरु खः । धयातःगु अनुसार

तिब्बतय् शंकराचार्यया प्रेबश रोके यायूत श्री उग्रतारा खडयोगिनी देवी वैत अन छोया हःगु जुयाच्वन ।

व सँय् लिहाँ वसेंलि शंकराचार्यं अनं पिहाँ वयूत यक्को हे प्रयास यात । तर व सँय् नं तिना थकूगु लोहं वं लाख कोसिस यातं नं चीका छ्वेव मफुत । आतक नं व गुफाय् शंकराचार्य च्वना च्वंगु दनि धैगु मनूतय् विश्वास दु । ल्हासाय् वनीपिसं आतक नं शंकराचार्ययात सास ल्हायूत तयातःगु प्वालं वैत स्वेगु याना च्वंगु दनी ।*

थुखें छ्व भेसय् शंकराचार्यं भ्वय् न्यायूकः वःगुया कने खुन्हुंनिसें योगाम्वरया गुह्यालये नील थुः मदुगु खँया चर्चा व्यापक रूपं फैलेजुल । छ्वानविनया क्रमय् न्ह्यथु खुन्हु भेष बदलेयाना शंकराचार्यं भ्वय् न्यायूकः वःगु खँ सिइदत । .

शंकराचार्यं नेपाल त्वःता वन धैजु खँ सिसेंलि पुरश्चरणय् च्वनाच्वंपि महापण्डितत् नागार्जुनं लिहाँवल । नील थुः तंगु खं न्यना इपिं छक्क जुल । कलं वाय् यंकूवलय् वैत पशुपति वांछूवय् यंकल जुइमा धैगु इमिसं अनुमान यात । खः मखु मामां वंबले

* शंकराचार्यया सम्बन्धय् अनेक बिबादस्पद खँत दया च्वंगु दु । इतिहासकार तय्सं शंकराचार्य नेपालं भारते लिहाँ वंगु, लिपा काँचिकामकोटी वैगु मृत्यु जूगु खँ उल्लेख याना तःगु दु । परम्परा अनुसार छम्ह शंकराचार्य मन्त कि हाकनं मेम्ह शंकराचार्य जुइगु प्रचलन दु । थ्व श्रृंखला क्रमबद्ध रूपं ह्याना च्वंगु दु । उबलेयागु इतिहास तसकंहे अन्योलपूर्ण जुया च्वंगु दु । उकिं आपालं खँत बंशावलिइ आधारित जुया च्वंगु दु । उकिं जुइफु काँची कामकोटी मृत्यु जूम्ह शंकाराचार्य व व सँय् नं गुफाय् कूम्ह शंकराचार्य छम्ह हे मखुसे अलग अलग खः । थ्व खं विचारणीय जू ।

अनयापिसं नील थु:यात सुचुका त:गु खनेदत । तर इमिसं व नील थु: लित वीगु खँय् मन्जुर मया । हिं धका का:वंबलय् "छिमिसं बांछ्वेय् हल, जिमिसं कया, आ छाय् लितबीगु ? थन हे तथा जिमिसं रक्षायाना तय्" धका जवाफ बियाहल ।

छुं हे लगे मजुसेंलि थनया विद्वान् आचार्य एवं महापण्डित् तय्सं मन्त्रया शक्ति नील थु: साला कायगु योजना दय्कल । थुक्‍या लागिं प्यम्ह पुरुषार्थवान् आचार्य पिंसं विधिपूर्वक पुरश्चरणय् च्वना व नील थु: यात सालेगु प्रयास यात । मन्त्र शक्तिं साला का:गुलिं व नील थु:याके प्राण सन्चार जुया हलचल उत्पन्न जुल । वैगु शरीर जीवित भौतिक देहय् परिणत जुल । अले व शंकराचार्यया कैदं मुक्त जुइत अनं पिहां वल । परन्तु शंकराचार्यं दिग्वन्धन याना त:गु कारणं वं लं म्हसिइके मफुत । लं तंगुलिं अनथंन मदय्क व चाचाहिला जुल । थुगु क्रमय् थासंथासेया देवालय, मन्दिर आदिइ विश्राम यायां व यलपाखे स्वया वल । अन्तत: अनं पिहाँ व:गु स्वलालिपा व नील थु: यलया बसुवर्ण महाविहार अर्थात् नागबहालय् थ्यंक: वल । परन्तु अन थ्यंका व नील थु: शिद्ध जुल । वैगु देह लोहंलय् परिणत जुल । हलचल जुइमफया व अन हे थात । थौं तकनं वैगु मूर्ति अन दयाच्वगुं हे दनी ।

थौं कन्हे थ्व नील थु: शिद्ध जूगु लोहंया रूपयात त्व:पुया थुके थँने भचा च्वेलाक छगू आकर्षक मण्डप दय्का व नील थु:या

आकार प्रकारय् कँय्या द्वहंचा दयेका स्थापना याना त:गु दु ।*
अन वनिइपिं न्ह्याम्हसिनं नं नील थु: द्वहंया व प्रतिमूर्ति खंगु हे जुइमा । नील थु:या थ्व हे सम्भनाय् पूर्वकथन अनुसाग्या न्यागु शुभलक्षणया योगत आश्विन शुक्ल पूर्णिमा, रेवतीपर आश्विनी नक्षत्र, आदित्यवार हर्षणयोग तथा सङ्क्रान्ति मिले जू वइगु दिनय् दीपंखा महोत्सव याय्गु प्रचलन जूगु ख: । छा:य् धा:सा थुखुन्हु गन्धमादन पर्वतय् दीपङ्कर तथागतं वइगु प्राण प्रतिस्था याना वैत नील महावृषरत्न अर्थात् नील थु: धका: नामकरण या:गु दिन ख: । थुक्रेया पुण्य अल्याख धका कनातल ।

दीपंखा महोत्सवय् दकले न्हायां थ्व नील थु:यात विधिपूवर्क पूजा याई । अनंलि थुकें यात्राया रूप धारण याई । थ्व: यात्रा व नीलथु: द्वहं पशुपतिं प्रस्थान याना स्वला फुका वसुवर्ण महाविहार (नागवहा:) थ्वंक व:बलय् गुगु स्थान एवं देवालय् विश्राम याना बासंच्वना व:गु ख: उगु उगु थाय् एवं देवालयया अतिरिक्त लँय् च्वंपिं मुख्य मुख्य द्य: पिनिगु पूजा जुई । थुबले खासयाना यात्राय् भाग का:पिं सहभागितय्सं जाकि वा आदि भिंच्याता प्रकारया वृही छाया पूजा याय्गु चलन दु । वंगु दिपंखा-यात्राय् धातुया पाताय् नील थु:या चित्र किया चढेयागु खँया उल्लेख जुयाच्वंगु दु । महोत्सवय् भाग का:पिं सहभागितय्सं न्ह्यागु चीज अर्पण या: सां

* दीपंखा गुथिया वर्तमान सदस्य सचिव श्री यज्ञमान शाक्यजुं गुथिया रिकर्ड कथं धका कनाविज्या:गु अनुसारं थंथे व नील थु:या प्रतिमूर्ति स्थापना या:गु विक्रम सम्वत् १९९७ सालय् ख: ।

नं मूल पुरोहितं धा:सा प्रत्येक थासे पूर्णरूपं पाठपूजा यायगु प्रचलन जुयाच्वंगु दु ।

दीपंखा महोत्सव नागवहालं सुरु जुया नीप्यधौया यात्रा यानालि लगनखेल थ्यंका सिधई । थुवले महोत्सवया सहभागि पिंत थ:यितिपिंसं सगं बिया कठिन यात्रा पार याना व:गुलिइ खुशी व्यक्त याना शुभकामना बीगु चलन दु । थुगु प्रकारं दीपंखा महोत्सव क्वचाई ।

उपसंहार

थ्व वाखंया प्रारम्भ आदिबुद्ध दीपङ्कर तथागतनाप सम्बन्धित जुयाच्वंगु दु । श्री दीपङ्कर तथागत न्हापाया छुं छगू कल्पया सत्ययुगी बुद्ध ख: । छगू कल्पया एक हजारं महायुग जुई । छगू महायुगय् प्यंगू युगत दई, थ्व ख: सत्ययुग, त्रेत्रायुग, द्वापरयुग व कलियुग ।

बौद्धग्रन्थ महावस्तु अवदान अनुसार न्हापावंगु अनन्त कल्पया छगू सत्ययुगय् दीपावती नां जुयाच्वंगु छगू देश दु । व देय्या राजा अर्चिष्मानया रानी सुदीपाया गर्भ दीपङ्करया जन्म जूगु ख: । रानी सुदीपां छन्हु चान्हेसिया प्रथम प्रहरय् अनन्त आकाशं दरवारया बार्दली कुतुव:गु छगू प्रज्वलित दीप (मत) नुनाछ्या धका म्हनाच्वन । परिणाम स्वरूप वया प्वाथे दयावल । झिला फुसेंलि वया गर्भ देदिप्यप्यमानम्ह पुत्ररत्न उत्पन्न जुल । मचाबूबलय् नं प्यधिइ प्यख्यें दीप प्रज्वलित जूगू जुया च्वन । थ्व हे कारणं

याना व बालकया नां दीपङ्कर जूवन । लिपा वं बुद्धत्त्व प्राप्त याना सर्वज्ञ जुल । थुगु प्रकारं दीपङ्कर तथागतया नामं जगतय् प्रसिद्ध जुल ।

थ्वहें दीपङ्कर तथागतपाखें प्राण प्रतिस्था जुया नीलमह्ना-वृषरत्न नामकरण जूम्ह थ्व नील थु: बोधिसत्त्व युगौं युगतक सुरक्षित जुया शाक्यमुनि बुद्धया निर्वाणं लिया थ्वइत नेपालय् ह:गु ख: । कालान्तरय् वैगु सम्झनाय् दीपंखा महोत्सव प्रारम्भ जुयाव:गु निश्चय नं ताजुपया विषय ख: । परन्तु थ्व बुद्ध वृष जन्मकथाया इतिवृत्त भगवान् शाक्यमुनि बुद्धं हे व्याख्या यानाविज्यागु जूगुलिं आस्थाया दृष्टिकोणं थ्व नील थु: बोधिसत्त्वया अस्तित्वयात इन्कार याय्फै मखु । दिपंखा महोत्सवया सम्वधय् योगाम्वरया गुह्यालये च्वंम्ह नील थु:यात शंकराचार्यं "कलं वायगु" प्रथां फाइदा पिकया पशुपति मन्दिरनापं च्वंगु कैलाशय् यंका कुनात:गु थाय् व अनं लिहां व:बलय् यलया नागवहालय् सिद्ध जूम्ह नील थु:या आकृति अद्यापि दयाच्वंगु, अले बैगु सम्झना एवं सम्मानय् अनादि कालंनिसं थ्व पर्व मानेयाना वैच्वंगु खँयात दृष्टिगत याय्बलय् थ्व महोत्सवया बाखनय् यथार्थताया आभास खनेदु ।

नील थु: बोधिसत्त्वया सम्झाना एवं सम्मानय् माने याना वैच्वंगु थ्व उत्सवयात दीपंखा छाय्धाल ? धैगु सम्वन्धय् छुं नं. बौद्ध ग्रन्थय् गनं गुथाय् छुं हे उल्लेख जुयाच्वंगु खनेमदु । अथेहे सम्वन्धित मान्यवर पिंसं नं थ्व सम्बन्धय् छुं हे व्याख्या या:गु वा

यानात:गु खनेमदु ।

विषय वस्तु यात: कया बौँलाक वालास्वयूबले छु खने दै धासा थ्व बाखंया नायक जुया च्वंम्ह वृषभयात भविष्यय् शाक्यमुनि बुद्ध जुइ धका भविष्यवाणी या:म्ह दीपङ्कर तथागत ख: । व वृषभया मृत्यु जुसेंलि रत्नमय वृषाकारय् परिणत जूगु वैगु ख:गु नेकूयात च्वे उल्लेख जूगु न्यागू शुभलक्षणया योगत चूला: व:गु दिं खुन्हु प्राणप्रतिष्ठा याना नीलमहावृष रत्न धका नामकरण या:म्ह नं दीकङ्कर तथागत हे ख: । अथे हे आश्विन शुक्ल पूर्णिमा (कतिपुन्हि) खुन्हु बैगु जात्रा याय्गु प्रचलन दय्कूम्ह नं दीपङ्कर तथागत हे ख:, अर्थात् थ्व जात्रा "दीपङ्कर तथागतं धइ विज्या: गु खँ" अनुसार जूगु ख: । नेपाल भाषाय् ताताहाक:गु वाक्यांशयात छोटकरी अभिव्यक्त याय्गु चलन यक्व दु । गथेकि थ्व नीलथु: च्वनाच्वंगु योगाम्वरया गुह्यालये लिपा हिरण्यवर्ण महामहाविहारया नामे छगू महायानी विहार दय्कल । थ्व हिरण्यवर्ण महाविहार यलया राजदरबाया किला अर्थात् 'कोट' या नापसं च्वंगु बिहार जूगुलिं थुकेयात 'क्वाथलखु बिहार' अर्थात् कोटनापं च्वंगु बिहार धाय् यंकल । लिपा क्वाथलखु बिहारपाखें क्वाथबहा जुल । अले थुक्या नं अपभ्रंश जुयालि क्वाबहा: जूवन । थौं कन्हे थ्व हे क्वाबंहा:या नामं थ्व बिहार प्रसिद्ध जुया च्वन । थथे हे थ्व नील थु:या महोत्सबया सम्बन्धय् नं च्वे धयाकथं 'दीपङ्कर तथागतं धइ बिज्या:गु खँ" अभभ्रंश जुया संक्षेपं 'दीपङ्करं धा:गु खँ' जुल । अले

प्रचलनय् अभ हाकनं छोटकरी जुया 'दीपंख' पाखं अपभ्रंश जुया दीपंखा जूवगु जुइमा ।

दीपंखा-मार्ग

दीपंखा महोत्सवया शोभायात्राय् भाग कायगु तसकंहे थाकुगु ज्या खः । थुके यल व येँया मुख्य मुख्यगु देवस्थल जुया करिब नी प्यघौया लँ पारयाय् मा:गुलि आपा याना मचात व बुराबुरीत सहभागी जुइमखु । भगवान्प्रति आस्था दुगु कारणं छुं जुया भाग काल हे धा:सां नं इपिं थ:गु शक्तिं फतलेया देवस्थलय् वना बिचे हे लिहाँ वैगु चलन दु । थ्व शोभायात्राय् लँ ला:पि बौद्ध एवं हिन्दू धर्मया फुक्क धयाथें मुख्यपिं देवदेवीपिनिगु समान रूपं सभक्ति पुजा अर्चनाया ज्या जुया च्वंगु दु ।

थुके भाग काइपिं सहभागीपिंसं शोभायात्राया न्ह्यथु खुन्हु नील थु: या नामं किसली छाय्मा । छगू प्रकारं थ्व भगावन्याके थ:गु नां दर्ता याय्गु खः। थ्वयां कन्हेखुन्हु सुथ न्हापां निर्धारित समये नील थु: च्वना च्वंगु थाय् नागबहालेय मुनिगु ज्या जुई । अनंलि फुक्क सहभागीत निर्धारित थासय् पुजा या:वनेत क्रमबद्धरूपं च्वना प्रस्थान जुइ । थुकेया नेतृत्व खासयाना नागबहा:या 'खिचा गुभाजु' परिवारया थकालिपाखें जुइ ।

देवस्थलया परिक्रमा याय्गु सिलसिलाय् थ्व यात्रा दकले न्हापां यलया निर्धारित थासय् भ्रमण जुइ । अनं लिपा थनं

पिहांवनां चोभा:या आनन्दादी लोकेश्वरयाथाय्‌वनी । अनं यें दुहाँ वनेगु क्रमय्‌ मरु गणेश स्थान (अशोक बिनायक) जुक:वनी । अनंलि किन्दोलबिहार जुया इचंगु थ्यंक: वनी । अनंलिहाँ वेगु क्रमय्‌ स्वयम्भु चैत्यया पूजायाना हाकनं येंया शहरी क्षत्रय्‌ प्रबेश जुइ । ये क्रमश थँबही, म्हेपिया जोगाम्बर, नारायण हिटी, नक्साल महादेव जुया खास्ती चैत्य कया अनं गुह्येश्वरी पशुपति मन्दिरय्‌ जुक: वइ । अनंलि यलदेया पिने च्वंगु क्वाछेंया बालकुमारी थ्यंक:वइ । अन्तय्‌ लगंख्यलय्‌ वया अनं नं निर्धारित द्य:पिनिगु परिक्रमा यानालि दीपंखा महोत्सवया यात्रा क्व:चाई ।

महोत्सवय्‌ पूजा याइपि द्य: पिनिगु नामावलि*

दीपंखा महोत्सवया शोभायात्राय्‌ पूजा जुइपि देवीदेवता पिनिगु नां क्रमबद्ध रूपं निर्धारण याना त:गुदु ।थ्व सम्बन्धय्‌ नेपाल संवत्‌ १०४१ स जुगु दीपंखा यात्राया आधारय्‌ नागबहा:या श्री हर्षरत्न धाख्वापाखें प्रकाशित जूगु दीपंखा स्मरण पत्र अनुसाया बिबरण थथे ख ।**

“नेपाल समबत्‌ १०४१ श्रीमुख नाम सम्बत सरे श्री सूर्य दक्षिणायणै शरदृत्तो शुक्ल पूर्णिमा रेवती नक्षत्रे कामात पर हर्षनयोगे रविवासरे चन्द्रग्रहणे पुन: प्रतिपदा तिथौ तुला संक्रान्ति संगम दपिंखा यात्रायां पत्रं” ।

---

* स्वया दिसं करुणकर बैद्य कृत Buddhist Tradition and culture of The kathmandu Valley -1986 पृष्ठ - १६१ ।

** ऐजन ऐजन पृष्ठ - १६३ ।

निर्धारित देवी देवतापिनिगु नामावली

१। इल्हँने नागबहा:-

मणि थुस, (नील थु:), देल्को बुद्ध, पुलाँ चैत्य, वासुकी नाग, भैंसा गणेश, चम्पक नाग, कोयेना गणेश

२. इलया ननी :-

चक्रेश्वरी, (दिगी), अशोक चैत्य ।

३. क्वाथभट्ट (क्वाबहा) :-

हनुमान, शाक्यमुनि, स्वयम्भू, बज्रसत्त्व, योगाम्बर, महांकाल, भेलुखापा (क्वाबहा: वनेगु मू लुखा)

४. क्वन्ति :-

अशोक चैत्य (क्वन्ति पिने), कुम्भेश्वर महादेव।

५. स्वथ: टोल :-

नारायण, बालकुमारी ।

६. मंग: टोल :-

मणिलिङ्गेश्वर महादेव, मणि गणेश , भिमसेन, मनक्वाबहा, कृष्णदेव, शाक्यमुनि (सुवर्णद्वारया न्ह्यँने) ।

७. कोट :-

द्विंमाजु (ललितपुर जिल्ला अदालत दुने) भण्डार्खा, हपातायु सिद्धि गणेश ।

८. टंग :-

जटाधारी लोकेश्वर, बसुन्धरा (टंग: बहा:)

९. त: बहा: :-
बलभद्र (त:बहा यागु मू लुखा पिने), शाक्यमुनि ।
१०. लगंख्य: :-
जलहरी लोकेश्वर, लगनखेल जोगाम्बर (दोलँमाजु)
लुखुसि शाक्यमुनि - लगनेश्वर
११. महालक्ष्मी :-
(थाछ्योख्यो) तिख्यो चैत्य ।
१२. बुंग: :-
इखा-भैरब, धलाचा सिद्धि, लुतबहा, हिरिगिवि, करुणमय,
लानिकुनि भैरव, कार्य बिनायक, भ्रामणी गणेश
१३. खोना :-
रुद्रायनी ।
१४. कोयेना :-
नवनाग वासी, कोयेना गणेश ।
१५. चोभार :-
आनन्दादी लोकेवश्वर, गन्देश्वर महादेव, गणेश (चोबाहा
को पाखे।)
१६. नेखु - हँ (संगम) :-
ब्रम्हायणी, माहेश्वरी (पलिगल), हासापोता गणेश ।
१७. पचली :-
भरैव ।

१८. मतिलि :-

महालक्ष्मी ।

१९. काठमाण्डु :-

(बुद्धवारी) कलिका, शाक्यमुनि (अटको-नारायणपाखे) ।

२०. मरु :-

गणेश, तबो भिमसेन ।

२१. विष्णुमति :-

टंकेश्वर महादेव, बोधिसत्त्व (विष्णुयागु मेगु कुने) मति ।

२२. किन्दोल बही :-

शाक्यमुनि ।

२३. सित्ता पाइला :-

देता ख्वा पालिख्वा ।

२४. फेख :-

भैरब ।

२५. इचंगु :-

आदेश्वर, महादेव, नारायण, मन्दला चैत्य (चस्वमा फुसमा) ।

२६. हल्चो :-

बिष्णुदेवी

२७. स्वयम्भू :-

श्री महामञ्जुश्री, पुलाँ स्वयम्भू, बोधिसत्त्व, स्यंगु बही, हारती अजिमा, स्वयम्भु भगवान्, वसुन्धरा, वसुपुर, वायुपुर, अग्नीपुर

, शान्तिपुर (ध्व थासे ध्यंकालि फुकसिनं आराम याइ । आपासिनं न्हिनसिया भोजन याइ) नागपुर

२८. विलस (विजेश्वरी) :-

जोगिनी, लुतिमाजु (विष्णुमति खुशी या पारी)

२९. श्रीघ: (शिघ:) :-

भगवान् थामबही-बोधिसत्त्व ।

३०. पकनाजेल :-

गणेश ।

३१. म्हेंपि :-

जोगाम्बर, चन्द्रसुर्य (परेपा पाखे)

३२. लैनचौर :-

कालिनाग (भारतीय राजदूतावास दुने) ।

३३. सखोना :-

सरस्वती ।

३४. लाजिम्पाट :-

महादेव ।

३५. नारनहिटी :-

नारयण ।

३६. नकसाल :-

महादेव, भगवान् , भगवती ।

३७. टंगाल :-

मोपाटा जोगिनी

३८. नकदेश (नदं) :-

बैष्णवी (तोलॅ घ:) धुमबाराही

३९ चावही :-

रक्त बिनायक (ल्हौंसल), भगवान्, धनदो चैत्य, फव महादेव ।

४०. खास्ती :-

छ्यासकामुनी- चैत्य ।

वागमती नदी ध्वंसेलि मोल्हुया शुचि शुद्ध जुया नित्य पुजाया ज्या याई (समय सुथ न्हापां)

४१. वागमती क्षेत्र :-

श्री गुह्येश्वरी - गोरखनाथ, मृगस्थली, राजेश्वरीघाट, बोधिसत्त्व घाट, श्री बच्छेला देवीघाट, लुञ्चलु न्हवँघाट, मृग थुच, श्री पशुपति नाथ, बाशुकीनाग ।

४२. देवपाटन :-

जयवागीश्वरी ।

४३. गोंलागो :-

वनकाली - मणिलखु दोहँछा, पिंगल विहार - गुथलोहँ महालक्ष्मी

४४. कोटेश्वर :-

कोटेश्वर महादेव ।

४५. कुती बहा : -

भगवान् ।

४६. शिकबही :-

चामुन्द्रा (सिंकवही द्यः)

४७. ललितपुर (यल) :-

यम्पीथुर, इवही ।

४८. च्यासः :-

पञ्च चैत्य ।

४९. क्वाछें :-

बालकुमारी, सिद्धिलक्ष्मी भंगी ।

५०. लुखुसी :-

महादेव, सुर्य विनायक ।

५१. मतिको :-

भैरव, लगँथुर (स्तूप), महालक्ष्मी ।

थ्व क्षेत्रय् दीपंखायात्रा समाप्त जुइ । अनंलि थःथःगु थासे वनेगु जुइ ।

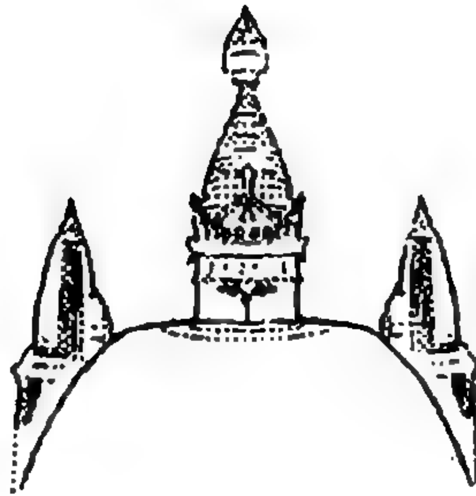
च्वे न्ह्यब्वयागु संख्या दीपंखा-यात्राया निर्धारित क्रम अनुसारया क्षेत्र खः । प्रस्तुत देवदेवीया नामावली अकिबहाः ललितपुर वडा नं १३ निवासी श्री हर्षरत्न धाख्वापाखें उपलब्ध जूकथंया खः ।*

---

* श्री करुणकर वैद्यकृत The Buddhist Tradition and culture of the Kathmandu Valley - 1986. पृष्ठ - १६३-१६७

शंकराचार्यं पशुपति मन्दिरया कैलाशय् कुना थ्यङ्क नील थु:यागु पुर्वनिवासस्थान यलया योगाम्बरया गुह्यालयं निर्मा वयागु क्रमय् च्वे उल्लिखित देवास्थल जुया व:गु बिश्वासं दीपंखा यात्रीन उगु उगु थासय् वना पुजा याइगु ख: । व यात्री त यल लगनखेलया मतिको भैरव स्थान थ्यनिबलय् थुमित थ:थितिपिसं सगं बिया छ्वै यकी । थुबले थ्व यात्रीत अहोरात्रया भ्रमणं त्यानुया लंगडा काका थ:थ:गु छेँ प्रस्थान जुइ । अनंलि दीपंखा यात्रा कोचाइ ।

समाप्त

परिशिष्ट

अनुसूची - १

दीपंखा पर्वया अभिलेख

थ्व सफूतिइ न्हापा दीपंखा पर्व नेपाल सम्बत् १०४१ अनंलि १०६८ जुया लिपा १०८७ (विक्रम सम्बत् २०२४) सालय् न्या:गु खँया उल्लेख यानागु दु । उकिं ने.सं. १०४१ सालं न्ह्यः गुबलेंनिसें थ्व पर्व मानेया:गु धैगु खँ थुके मदु । थ्व विवरण ख्वप मंगल धर्मद्वीप विहारपाखें विक्रम सम्बत् २०३८ सालय् प्रकाशन जूगु महायान धर्मय् अन्तर्राष्ट्रिय ख्याति प्राप्त अतुलनीय बौद्ध विद्वान् पण्डित वैद्य आशाकाजी वज्राचार्यया कृति वृष जन्मावदानया पृष्ठ ६२ स उल्लेख जूकथं ख: । उगु सफूतिइ वसपोलं थ्व खँ थमं स्यूगुकथं धका उल्लेख याना विज्या:गु जुल ।

थ्व हे अभिलेख साझा प्रकाशनपाखें इ.सं. १९८६ सालय् प्रकाशन जूगु श्री करुणाकर वैद्यजुया अनुसन्धानात्मक कृति The Buddhist Tradition and Culture of the Kathmandu Valley या १७० पृष्ठय् नं उल्लेख जुयाच्वंगु दु । थ्व सफूतिइ धया त:कथं ने.सं. १०४१ सं न्ह्य:या अभिलेख दीपंखा गुथिइ अवस्य नं दय्मा:गु ख:, परन्तु स्थानीय Priests (पुरोहित, द्य:पाला, गुरुजु) पिनिगु धापुकथं थ्व अभिलेख या:त वि.सं.

१९९० या महाभूकम्पय् लाना मदया वन अथवा खुंतयसं खुया यंका मन्त वा तनावन । उगु सफुतिइ दीपंखा गुथिइ दुगु थ्व विषयया पूर्वअभिलेखत रीतपूर्वक मजूगु खँ नं उल्लेख जुयाच्वंगु दु ।

थ्व सम्बन्धय् दीपंखा गुथिया वर्तमान सचिव श्री यज्ञमान शाक्यजुनाप सम्पर्क तयाबलय् नेपाल सम्बत् ९६५ सालंनिसें दीपंखा पर्व न्ह्याःगु अभिलेख गुथिइ दुगु अनंलि क्रमशः ने.सं. ९८४, १००३, १०२२, १०४१, १०६८, १०८७ स दीपंखा न्याःगु विवरण गुथिइ अभिलिखित जुयाच्वंगु खँ कनाबिज्याःगु जुल ।

थुकेया यथार्थता अनुसन्धानया विषय खः । तर दीपंखा गुथिइ दुगु धाःगु उगु अभिलेख अनुसार न्हापा ने. सं. ९६५ सालय् दीपंखा पर्व न्याःगु खनेदत । अनं न्ह्यः गुबलेनिसें थ्व पर्व न्याःगु धैगु खँ अस्पष्ट हे जुल ।

आशा दु, थ्व महत्त्वपूर्ण पावन पर्व न्याःगु विषय सुरुनिसेंया क्रमबद्ध यथार्थ विवरण छ्नहु अवश्य नं पिहाँ वइ । अस्तु ।

***

दीपंखा म्ये

दीपंखा यात्राय् पुजा याइपिं देवदेवी पिजिगु नां समावेश याना छ्पु म्ये चिना ल:गु दु । थुकेया नां ख: 'दीपंखा म्ये' । नेपाल भाषाया आखलं च्वया त:गु थ्व म्यें तसकं हे पुलांगु धका मानेयाना त:गु दु । थ्व म्यें दीपंखा महोत्सवया बिषये रुची तइपिनिगु लागी उपयुक्त जुइफुगुलिं थुकेयात देवनागरी लिपिं गथे रुपान्तर याना त:गु ख : अथे हे थन प्रकाशन याना:गु दु । थ्व म्यें नेपाल सम्वत् १०४१ स सम्पन्न जूगु दीपंखा यात्राया आधारय् यल गाबहाया श्री हर्षरत्न धाख्वापाखें प्रकाशित स्मृतिपत्रय् आधारित ख: ।

देवनागरी लिपि रूपान्तर जूगु थ्व म्ये थये ख: -

ॐ नमो बुद्धाय: ॐ नमो धर्माय: ॐ नमो संघाय नम:

इल्हंनेया आदि बुद्ध थु:सा ।। श्री स्वयम्भू तथागत ।। क्वालखुया गणपती थान ।। कुम्भेश्वर महादेव स्थान शीतल अजीमा: वङ्गलामुखी दर्षण ।। श्री ललितापुरी सिद्धिदाता गणस्पती स्थान ।। स्वथंया नारायण ।। मंगले भीमसेन मणीकुमार दर्शण ।। भनाखाया महादेव दुइनभाभु तलेजु भवाणी स्थान ।। हलुखुया गणस्पती जन्मपुरी जन्मराजा पद्मपाणी लोकेश्वर स्थान ।। थ:छेंस मुनावना ।। वुङ्या इखाभाजु ईखाया भैरवस्थान ।। घलचक्रसिद्धिपुरी लनडेक्रनड महाभैरव श्रीकरुणामय स्थान ।। भरामु बुया गणस्पति ख्वानाया रुद्रायणी क्वेनाया गणस्पती स्थान ।। क्वेनावासी नवनाग । चोभाचोसं

महादेव ।। आनन्दादी लोकेश्वर स्थान तंक्वया गणम्पती न्यखुया ब्रम्हायणी पल्यंगावा महेश्वर हासापोता गणपति न्ह्यँन्ल इन्द्रायणी पचलिया भैरव स्थान ।। मचलिगे महा-माई बुद्ध बारी शाक्यमुनी अटकोया नारायण स्थान मरुस गणस्पती तंकोया भिम्सेन तंकेश्वर महादेव स्थान ।। खुशिबहीबोधिसत्त्व महादेव ईचंगुया नारायण स्थान ईचंगुया मंगल चैत्य होलोचेया विष्णु देवि हे गुरु मंजुश्री दर्षण ।। पुलांस्योंगु भगवान ।। स्यंगुवाना शाक्यमुनी हारती अजीमाजु शर्ण ।। वायुपुरी, अग्निपुरी, पुरनाग जक्षपुरी शान्तिपुरी दर्शण ।। श्रीस्वयंभू भगवान बुसन्धर पुरवायु ।। पुरथ दर्षण । विधायारी महा-माई इन्द्रायणी बसुन्धारा श्री धन भगवान थान ।। थंवहिली बोधिसत्व । पकनास गणस्पती म्हेपिस जोगाम्बर थान ।। पूर्णिया चन्द्रमा श्री सूर्य देवराज नारायण हिटि नारायण स्थान । नंसाल महादेव चंदोल वाराहि आकास ब्रम्हायणी थान चायवैलि गणस्पती धन्दोचैत्य भगवान जयवागेश्वरी दर्षण मणी महा-काल खास्ती चैत्य भगवान वागमति स्नान याय् न्हवघाट दर्षण गुहेश्वरी महा-माई पशुपति महादेव मृगथुसा दर्षण । कोतेश्वर महादेव श्रीस्वयंभू भगवान पंचबुद्ध ज्योतिरूप नमस्कार क्वाछं बालकुमारी भागिनीया सिद्धिलक्ष्मी गत्येश्वर महादेव थान लुखु चासस्नान याये श्री सूर्य विनायक जोगाम्बर स्थान ।। लगनखेल महादेव अगमसिद्धि भगवान थान मतिक्वे भैरव धन्दे चैय भगवान थछें महालक्ष्मी थान ।।

समाप्त

ॐ नमो बुद्धाय: ॐ नमो धर्माय: ॐ नमो संघाय नमोनम:

सन्दर्भ ग्रन्थ

१. वृष जन्मावदान

अनुवादक - पं. आशाकाजी वज्राचार्य

प्रकाशक - मंगलद्वीप विहार, ख्वप

द्वितीय संस्करण - २०३८ वि.सं.

२. Buddhist Tradition and Culture of the Kathmandu Valley

Auther - Karunakar Vaidya

Publishers – Sajha Prakashan, Kathmandu Nepal

First Edition-1986 A.D.

३. स्थानमान शब्दकोष

लेखक - केष्णमान श्रेष्ठ

प्रकाशक - नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान

प्रथम संस्करण - २०४४ वि.सं.

४. नेपालको ऐतिहासिक विवेचना

लेखक - प्रो. दुण्डिराज भण्डारी

प्रकाशिका - कृष्णकुमारी, वाराणसी

प्रथम संस्करण - २०१५ वि.सं.

च्वमि म्हसिका

नाम : महीश्वरराज वज्राचार्य
पिता : पं. वै. आशाकाजी (गणेशराज) वज्राचार्य
माता : चन्द्रदेवी वज्राचार्य
पत्नी : वसन्ती वज्राचार्य
जन्म : वि.सं. १९९६ कार्तिक
शिक्षा : सिभिल इन्जिनियरिङ्ग डिप्लोमा, बी.ए.

सम्पादित कार्य :

★ २०१२ सालय् बुद्धधर्म प्रचारक समितिया सक्रिय कार्यकर्ता
★ २०२१ सालय् प्राविधिक कर्मचारीया रूपय् श्री ५ या सरकारया सेवाय् प्रवेश
★ २०५१ सालय् सेवा निवृत्त

प्रकाशित कृतित

★ नेपाली भाषा
१) ललितपुरको रथयात्रा : २०५०
२) बुद्धवादको सारांश : २०५१
३) बुद्धवादमा कर्म र पुनर्जन्म : २०५२, दोस्रो संस्करण - २०६२
४) श्री आर्यतारा स्तुति (परित्राण पाठ) : २०५३
(नेपाल भाषा र नेपाली भाषामा भावार्थ सहित)
५) दीपंखा महोत्सव : २०५७
६) लोकेश्वर माहात्म्य : २०५८
७) महायान धर्ममा मद्यमांसको प्रयोग : २०५९

★ नेपाल भाषा
१) वज्रयान चर्याय् गुरुमण्डल पूजाया रहस्य : २०६०
२) सिद्धार्थ जन्मया पृष्ठभूमि : २०६२
३) दीपखा महोत्सव : २०६२

सम्पादक :

१) बुद्धयान स्मारिका, अङ्क - १, २
२) बौद्ध आलेख संग्रह (श्री प्रेमबहादुर शाक्य नापं) : २०६१

प्रधान सम्पादक :

१) बुद्धयान स्मारिका अङ्क - ३-८
२) बुद्धयान त्रैमासिक बुलेटिन - वर्ष १, अङ्क - १-४